

**Nacionalni akcijski načrt Republike Slovenije za spoštovanje
človekovih pravic v gospodarstvu**

November 2018

Vsebina

I. Namen Nacionalnega akcijskega načrta in zaveza za izvajanje Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu	3
II. Postopek priprave nacionalnega načrta	5
III. Slovenske prioritete	6
IV. Pričakovanja države do gospodarskih subjektov	6
V. Dolžnost države za varovanje človekovih pravic	8
VI. Dostop do pomoči	34
VII. Uresničevanje Nacionalnega akcijskega načrta	42
Priloga I	43
Priloga II	47

I. Namen Nacionalnega akcijskega načrta in zaveza za izvajanje Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu

Namen in cilj Nacionalnega akcijskega načrta Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu je zagotoviti uresničevanje Smernic Organizacije združenih narodov za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu¹ (v nadaljevanju: Smernice OZN) in prispevati k zagotavljanju spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih na nacionalni, regionalni in mednarodni ravni ter doprinesiti k skladnosti politik na tem področju. Nacionalni načrt se uvršča v okvir uresničevanja zavez Evropske unije, kot so opredeljene v Akcijskem načrtu Evropske unije za človekove pravice in demokracijo 2015–2019² in Sklepih Sveta o podjetništvu in človekovih pravicah³ iz junija 2016.

Vlada Republike Slovenije z nacionalnim načrtom opredeljuje pričakovanja do gospodarskih subjektov glede spoštovanja človekovih pravic. Gospodarski subjekti, ki so ustanovljeni po slovenskem pravu ali poslujejo v Sloveniji, so dolžni spoštovati in varovati človekove pravice. Prav tako opredeljuje dejavnosti države za varovanje človekovih pravic v gospodarskih procesih s pomočjo normativnih določil in ukrepov za njihovo izvajanje, ozaveščanja vseh deležnikov⁴ o obvezi spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih ter zagotavljanja dostopa do pomoči ob kršitvah.

Načrt je namenjen vertikalnemu usklajevanju strategij, zakonov in postopkov Republike Slovenije s Smernicami OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu. Hkrati je njegov cilj horizontalno usklajevanje, ki se nanaša na zagotavljanje ustrezne usposobljenosti in opremljenosti resorjev in agencij, ki urejajo poslovne prakse, ter na

¹ Smernice Organizacije združenih narodov za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (*Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework*); OZN; 2011; dostopno na: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/foto/1312/SMERNICE_OZN_za_spostovanje_clovekovih_pravic_v_gospodarstvu.pdf.

² Akcijski načrt za človekove pravice in demokracijo za obdobje 2015–2019 »Ohranjanje človekovih pravic v središču programov EU«; Evropska komisija; 2015; dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex:52015JC0016>.

³ Sklepi Sveta o podjetništvu in človekovih pravicah; Svet Evropske unije; 20. 6. 2016; dostopno na (v angleškem jeziku): <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10254-2016-INIT/en/pdf>.

⁴ Izrazi, zapisani v moški spolni slovnični obliki, so mišljeni kot nevtralni za ženske in za moške.

zagotavljanje njihove seznanjenosti z obveznostmi Slovenije glede človekovih pravic in njihovo upoštevanje v praksi⁵.

Tako proces priprave kot implementacije načrta predstavljata priložnost za sistemski pregled in sinergijsko povezovanje na področju varovanja človekovih pravic v gospodarstvu ter senzibilizacijo in ozaveščanje gospodarstva in drugih deležnikov o problematiki človekovih pravic.

Z Nacionalnim načrtom želi Republika Slovenija okrepiti dejavnosti za zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih v celotni vrednostni verigi ter dodatno razvijati sodelovanje med državo, podjetji in gospodarskim združenji, sindikati, nevladnimi organizacijami in drugimi deležniki. Načrt vsebuje nabor ukrepov in priporočil za zagotavljanje izvajanja Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu, ne ustvarja pa novih pravnih zavez.

Z Nacionalnim akcijskim načrtom se Republika Slovenija zavezuje, da bo uresničevala cilje Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu kakor tudi drugih relevantnih mednarodnih mehanizmov s področja varovanja in spodbujanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih, kot so Smernice OECD za večnacionalne družbe⁶ in Tripartitna deklaracija Mednarodne organizacije dela o večnacionalnih podjetjih in socialni politiki⁷ ter smernice za področje družbene odgovornosti (mdr. ISO26000⁸, GRI⁹).

⁵ Horizontalna usklajenost vključuje tudi dejavnike, odgovorne za korporacijsko pravo in predpise glede vrednostnih papirjev, investicij, izvoznih kreditov in zavarovanj ter trgovinske menjave in delovnih razmerij.

⁶ Smernice so sestavni del Deklaracije OECD o mednarodnih naložbah in večnacionalnih družbah. Deklaracija OECD o mednarodnih naložbah in večnacionalnih družbah (*OECD Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises*); OECD; sprejete 1976, revidirane 1979, 1984, 1991, 2000 in 2011; dostopno na (v angleškem jeziku): <http://www.oecd.org/investment/investment-policy/oecddeclarationoninternationalinvestmentandmultinationalenterprises.htm>.

⁷ Tripartitna deklaracija Mednarodne organizacije dela o večnacionalnih podjetjih in socialni politiki (*Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy*); MOD; 1977, revidirana 2000, 2006 in 2017; dostopna na (v angleškem jeziku): http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---multi/documents/publication/wcms_094386.pdf.

⁸ Mednarodni standard družbene odgovornosti.

⁹ Smernice GRI (*Global Reporting Initiative*) za poročanje o trajnostnem poslovanju.

II. Postopek priprave nacionalnega načrta

Glede na to, da zagotavljanje človekovih pravic v gospodarstvu zadeva širok spekter tem, ki so izrazito medresorske narave, je bila v okviru Medresorske komisije za človekove pravice maja 2014 oblikovana medresorska strokovna podkomisija za pripravo Nacionalnega akcijskega načrta Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu¹⁰. Namen skupine je priprava in koordinacija Nacionalnega akcijskega načrta Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu v skladu s Smernicami OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu in Akcijskim načrtom Evropske unije za človekove pravice in demokracijo (akcija 25c).

V okviru priprav Nacionalnega akcijskega načrta smo izvedli tri kroge posvetovanj z deležniki: decembra 2013 je Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije v partnerstvu z Gospodarsko zbornico Slovenije organiziralo večdeležniški nacionalni forum o podjetništvu in človekovih pravicah, posvet z gospodarstvom je potekal marca 2017, posvet s sindikati in nevladnimi organizacijami pa aprila 2017.

Pričujoči Nacionalni akcijski načrt je bil pripravljen na podlagi prispevkov resorjev in drugih članov medresorske podskupine po področjih pristojnosti in upošteva priporočila posvetov s podjetji in gospodarskimi združenji ter sindikati in nevladnimi organizacijami ter podana priporočila zainteresirane strokovne javnosti. Osnutek je bil pred obravnavo na vladi dan tudi v javno obravnavo.

Vsebina V. in VI. poglavja izhaja iz načel, ki so vsebovana v Smernicah OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu.

¹⁰ Vlada Republike Slovenije je ustanovila Medresorsko komisijo za človekove pravice za usklajevanje sodelovanja med ministrstvi ter spremljanja in poročanja o izvajanju mednarodnih obveznosti s področja varstva človekovih pravic. Člani podkomisije so: Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstvo za finance, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Ministrstvo za javno upravo, Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za notranje zadeve (Koordinator za boj proti trgovini z ljudmi, Inšpekcijski svet, Policija), Ministrstvo za pravosodje, Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za zunanje zadeve (koordinator), Kabinet predsednika vlade, Urad Vlade RS za narodnosti, Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij (CNVOS), Rektorska konferenca Republike Slovenije in Varuh človekovih pravic Republike Slovenije.

III. Slovenske prioritete

V procesu priprave načrta so se kot glavna tveganja za človekove pravice v gospodarskih procesih izkazali diskriminacija, različne oblike izkoriščanja zaposlenih in negativni vplivi na okolje. Za preprečevanje diskriminacije je potrebno posebno pozornost namenjati enakosti spolov, krepitvi vloge žensk, pa tudi pravicam otrok, invalidov, starejših, istospolno usmerjenih in drugih manjšin. Poseben poudarek je bil na tveganjih, povezanih s prekarnim delom in trgovino z ljudmi za namene delovnega izkoriščanja oz. izkoriščanja prisilnega dela.

Prav tako je bilo ugotovljeno, da je kljub temu, da lahko podjetja v veliki meri zagotavljajo spoštovanje človekovih pravic s tem, da dosledno izvajajo že obstoječe predpise, potrebno spodbujati mehanizme, s katerimi bodo podjetja pravočasno zaznala potencialne kršitve človekovih pravic, jih preprečevala oziroma odpravljala ali pa tudi blažila negativne vplive na človekove pravice.

Na podlagi teh ugotovitev so bile oblikovane prednostne naloge za vključitev v načrt:

- preprečevanje diskriminacije in neenakosti ter promocija enakih možnosti,
- promocija in varstvo temeljnih delavskih pravic, tudi v transnacionalnih podjetjih oziroma v celotni proizvodni verigi,
- preprečevanje trgovine z ljudmi in boj proti njej,
- varstvo okolja, ohranjanje narave in trajnostni razvoj,
- razvoj obveze skrbnega pregleda človekovih pravic.

IV. Pričakovanja države do gospodarskih subjektov

Spoštovanje človekovih pravic je temeljno vodilo slovenske države. Slovenska ustava v skladu s Splošno deklaracijo človekovih pravic¹¹ opredeljuje trdna jamstva za

¹¹ Splošna deklaracija človekovih pravic; OZN; (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 24/2018 z dne 13. 4. 2018).

človekove pravice in temeljne svoboščine. Gospodarski subjekti morajo spoštovati Ustavo Republike Slovenije¹² (Ustava RS) in področne zakone, ki jih zavezujejo, da morajo spoštovati in varovati človekove pravice, in predvidevajo ustrezne sankcije. Obveznosti gospodarskih družb, ki so registrirane v Republiki Sloveniji oziroma poslujejo v njej, jasno izhajajo iz 2. poglavja Ustave RS in področne zakonodaje. Konkretna obveznost glede varovanja človekovih pravic v poslovnih procesih ureja področna zakonodaja.

Nekatera novejša zakonska določila vpeljujejo proaktivna določila za krepitev spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih, vključno z zahtevami po nefinančnem poročanju o okoljskih in družbenih učinkih poslovanja velikih podjetij, ukrepi za promocijo enakosti ter upoštevanjem okoljskih, socialnih in delovno-pravnih vidikov pri oddajanju in izvajanju javnih naročil.

Od podjetij se pričakuje, da spoštujejo in varujejo mednarodno priznane človekove pravice, kot jih opredeljuje Splošna deklaracija človekovih pravic, ter temeljne pravice, opredeljene v Deklaraciji Mednarodne organizacije dela o temeljnih načelih in pravicah iz dela¹³.

Vlada podpira tudi prostovoljne pristope za razvoj podjetniške kulture in etike, utemeljene na vrednotah družbene odgovornosti in načelih trajnostnega razvoja. Razvojna agenda 2030¹⁴ postavlja pred gospodarstvo pričakovanja o njihovi prostovoljni usmeritvi in podpori trajnostnemu razvoju. Prednostne naloge razvoja industrije in gospodarstva za čas naslednje finančne perspektive 2014–2020¹⁵, predstavljene v Slovenski industrijski politiki, identificirajo potrebo po večjem poudarku na vključevanje koncepta družbene odgovornosti v poslovanje podjetij za zagotavljanje dolgoročnega gospodarskega razvoja, skladnega z načeli trajnostnega razvoja. Strateške usmeritve vključujejo razvoj ukrepov za spodbujanje družbene odgovornosti skladno s Smernicami OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu.

¹² Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a).

¹³ Deklaracija Mednarodne organizacije dela o temeljnih načelih in pravicah iz dela (*ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*); MOD; 1998 revidirana 2010; dostopno na (v angleškem jeziku): <http://www.ilo.org/declaration/thedeclaration/textdeclaration/lang--en/index.htm>.

¹⁴ Agenda 2030 za trajnostni razvoj, OZN; 2015; dostopno na: http://www.svrk.gov.si/si/delovna_podrocja/razvojno_nacrtovanje/slovenija_in_agenda_2030/.

¹⁵ Prioritete razvoja industrije in gospodarstva za čas naslednje finančne perspektive 2014–2020, v Slovenska industrijska politika – SIP; Vlada Republike Slovenije; 2013; dostopno na: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/SIP/SIP_-_vladni_dokument.pdf.

Podana je tudi spodbuda podjetjem, da delujejo v skladu s Smernicami OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu, Smernicami OECD za večnacionalne družbe in Tripartitno deklaracijo Mednarodne organizacije dela o večnacionalnih podjetjih in socialni politiki, poročajo po standardih ISO26000 in GRI.

S tem akcijskim načrtom se Vlada zavezuje, da se bo zavzemala za razvoj in promocijo izvajanja skrbnega pregleda človekovih pravic v poslovanju ter opredeljuje priporočilo in pričakovanje, da bodo gospodarski subjekti vzpostavili mehanizem skrbnega pregleda človekovih pravic v poslovanju.

V. Dolžnost države za varovanje človekovih pravic

Temeljno načelo 1

Države morajo na svojem ozemlju in/ali na ozemlju pod svojo pristojnostjo varovati pred kršitvami človekovih pravic od tretjih strani, vključno pred kršitvami na strani gospodarskih subjektov.

Da bi preprečili take kršitve, jih ustrezno preiskovali, kaznovali in zagotovili izplačilo odškodnin, je treba zagotoviti učinkovite politike, zakonodajo, predpise in sodne postopke.

Ustava Republike Slovenije namenjena kar tretjino določb človekovim pravicam in temeljnim svoboščinam, ki se lahko uresničujejo neposredno na podlagi ustave. Za učinkovito zagotavljanje in uresničevanje človekovih pravic so splošno načelo enakosti in posamezne ustavne določbe podrobneje urejeni v posebnih zakonih. Človekove pravice zagotavljajo oziroma uresničujejo tudi posamezne zakonske določbe na različnih področjih pravnega urejanja, predvsem v kazenski, procesni, delovno-pravni in volilni zakonodaji, v t.i. zaščitnih zakonih, namenjenih varstvu človekovih pravic posameznikov s posebnimi potrebami oziroma pripadnikov ranljivih družbenih skupin, ter v številnih drugih zakonih. V interesu zagotavljanja dejanske enakosti Ustava RS, splošni zakon o prepovedi diskriminacije in posebni zakon o enakosti spolov izrecno opredeljujejo tudi temelj za uveljavljanje posebnih ukrepov oziroma pozitivnega razlikovanja v primerih, ko odstopanje od načela enakega obravnavanja upravičuje zakonit cilj in so sredstva za njegovo doseglo ustrezna in potrebna.

Na področju človekovih pravic imajo v Sloveniji pristojnosti sodni organi, organi državne uprave in drugi nosilci javnih pooblastil. Poleg rednih in izrednih pravnih sredstev, ki so v primeru kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin na ravni države na voljo posamezniku, zagotavlja nadzor nad uresničevanjem Evropske konvencije o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah na regionalni ravni Evropsko sodišče za človekove pravice. Do njega imajo ob kršitvah pravic iz konvencije dostop tudi državljani Slovenije. Institucije, ki se posebej ukvarjajo z varstvom in spodbujanjem uresničevanja človekovih pravic, so: Varuh človekovih pravic, Zagovornik načela enakosti, koordinatorji za enake možnosti žensk in moških, Komisija za peticije ter za človekove pravice in enake možnosti¹⁶, Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti in mnoga delovna telesa, ki jih je ustanovila vlada ali delujejo v okviru ministrstev.

Slovenija je pogodbenica praktično vseh pglavitnih in dopolnilnih regionalnih in univerzalnih mednarodnopravnih inštrumentov o človekovih pravicah. Pri tem upošteva cilje in načela Ustanovne listine Združenih narodov¹⁷, Splošno deklaracijo o človekovih pravicah in druge mednarodne obveznosti, ki jih je sprejela z nasledstvom oz. s sklenitvijo najpomembnejših mednarodnih univerzalnih in regionalnih instrumentov s področja človekovih pravic. Kot članica Mednarodne organizacije dela je Slovenija zavezana k zagotavljanju človekovih in delavskih pravic v skladu s konvencijami, ki jih je ratificirala. V skladu z Deklaracijo OECD o mednarodnih naložbah in večnacionalnih družbah ter Smernicami OECD za večnacionalne družbe je Slovenija zavezana načelom in standardom za odgovorno poslovno ravnanje. Kot članico Sveta Evrope in Evropske unije jo zavezujejo tudi sprejete konvencije Sveta Evrope, zakonodaja Evropske unije ter praksa Evropskega sodišča za človekove pravice in Sodišča Evropske unije.

Za nadaljnji razvoj ureditve in promocije zagotavljanja človekovih pravic bo Slovenija:

- v skladu s svojimi mednarodnimi zavezami ter domačo zakonodajo delovala v podporo učinkovitemu izvajanju politik in ukrepov zoper diskriminacijo pri dostopnosti do dela in na delovnem mestu, za spoštovanje delavskih pravic, v boju proti korupciji, pri preprečevanju in boju proti trgovini z ljudmi z namenom izkoriščanja prisilnega dela ter za varovanje okolja in trajnosti razvoj;
- učinkovito uresničevala priporočila, ki jih dobi v okviru Univerzalnega periodičnega pregleda Sveta OZN za človekove pravice;

¹⁶ Komisija je eno izmed delovnih teles Državnega zbora RS.

¹⁷ Ustanovna listina Organizacije združenih narodov; OZN; (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 2/2014 z dne 6. 1. 2014).

- podpirala tvorno sodelovanje z gospodarstvom, sindikati, izobraževalnimi institucijami, nevladnimi organizacijami in širšo civilno družbo pri spodbujanju uresničevanja človekovih pravic v gospodarstvu.

Temeljno načelo 2

Države morajo jasno izraziti pričakovanje, da bodo vsi gospodarski subjekti z domicilom na njihovem ozemlju in/ali na ozemlju pod njihovo pristojnostjo spoštovali človekove pravice v celotnem poslovnem procesu.

V Sloveniji je zaveza za spoštovanje in zaščito človekovih pravic vgrajena v temelje države. Ustava Republike Slovenije opredeljuje državljanske, politične, socialne in ekonomske pravice, vanjo sta zapisani tudi pravici do zdravega okolja in pitne vode. Ustava RS v 74. členu določa, da se gospodarska dejavnost ne sme izvajati v nasprotju z javno koristjo. V skladu z ustavno pravico do zdravega življenjskega okolja zakon določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih dejavnosti (72. člen Ustave RS). Republika Slovenija si prizadeva, da gospodarske družbe, ki so tu registrirane, na njenem ozemlju in zunaj njega spoštujejo človekove pravice ter si spoštovanje človekovih pravic s strani gospodarskih subjektov prizadeva tudi nadzirati.

Konkretna pričakovanja glede varovanja človekovih pravic v poslovnih procesih ureja različna področna zakonodaja, ki se nanaša na delovna razmerja, varovanje zdravja, zaščito okolja in prepovedi diskriminacije na delovnem mestu. Zahteve za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu so mdr. vključene tudi v zakone, ki urejajo korporativno odškodninsko odgovornost, lastninska razmerja, zaščito potrošnikov, boj proti korupciji in zaščito zasebnosti.

V zadnjem času so bila v slovensko zakonodajo vnesena nekatera proaktivna določila, s katerimi se skuša okrepiti spoštovanje človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih. Sem sodi novela Zakona o gospodarskih družbah¹⁸, ki je z aprilom 2017 uvedla nefinančno poročanje o okoljskih in družbenih učinkih poslovanja velikih podjetij, kakor tudi ukrepe za promocijo enakosti. Zakon o javnem naročanju¹⁹, ki je začel veljati aprila 2016, poleg rešitev usmerjenih v poenostavitev, večjo fleksibilnost in učinkovitost javnega naročanja večji poudarek namenja tudi vidikom socialne in okoljske politike. S

¹⁸ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 15/17 z dne 31. 3. 2017).

¹⁹ Zakon o javnem naročanju (Uradni list RS, št. 91/15 in 14/18).

prenovljenimi pravili se uveljavljajo načela s področja okolja in socialnega vključevanja, vključno z zagotavljanjem spoštovanja pravic, ki izhajajo iz veljavne zakonodaje, s čimer se v okviru javnega naročanja spodbuja družbeno in okoljsko odgovornost podjetij in pomaga pri utrjevanju njihovega položaja na trgu.

Od gospodarskih subjektov se pričakuje, da bodo spoštovali Ustavo RS in zakone Republike Slovenije kakor tudi splošno veljavne standarde in načela ter pravila mednarodnega prava na področju človekovih pravic. Mednarodne pogodbe, ki jih je ratificirala Republika Slovenija, se v skladu z Ustavo RS uporabljajo neposredno (8. člen Ustave RS). Republika Slovenija si bo prizadevala nadzirati gospodarske subjekte pri spoštovanju človekovih pravic na slovenskem ozemlju in tudi pri njihovem poslovanju zunaj slovenskih meja.

Od gospodarskih subjektov v Sloveniji se pričakuje tudi, da bodo proaktivno skrbeli za varovanje človekovih pravic v celotnem poslovnem procesu v skladu s Smernicami OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu, Smernicami OECD za večnacionalne družbe in Tripartitno deklaracijo Mednarodne organizacije dela o večnacionalnih podjetjih in socialni politiki. Pomembno vodilo so tudi načela Globalne pogodbe OZN, standard ISO 26000 in smernice za poročanje o trajnostnem poslovanju (*Global Reporting Index*).

V tem okviru Vlada Republike Slovenije izraža pričakovanje in priporoča gospodarskim subjektom, da vzpostavijo mehanizem skrbnega pregleda človekovih pravic v poslovanju za lažje prepoznavanje, preprečevanje in ublažitev negativnih vplivov na človekove pravice ter poročanje o načinih za zmanjšanje takih vplivov. Ta proces vključuje oceno dejanskih in morebitnih negativnih vplivov na človekove pravice, prilagoditev ravnanja tem ugotovitvam, spremljanje odzivov in seznanjanje s tem, kako si jih gospodarski subjekt prizadeva zmanjšati. Podjetja, ki poslujejo v tujini, vlada spodbuja, da poročajo o svojem globalnem poslovanju, še zlasti o delovanju v prejemnicah uradne razvojne pomoči.²⁰ Podjetja poročajo o skrbnem pregledu človekovih pravic v sklopu svojih poslovnih oziroma trajnostnih poročil.

Vlada Republike Slovenije se bo zavzemala za razvoj in spodbujanje izvajanja skrbnega pregleda človekovih pravic v poslovanju ter nadaljevala dialog z deležniki glede načina izvajanja skrbnega pregleda v praksi. Za pomoč pri seznanjanju z institutom skrbnega pregleda človekovih pravic vsebuje Akcijski načrt v prilogi Smernice za izvajanje skrbnega pregleda človekovih pravic v gospodarstvu.

²⁰ Seznam prejemnic razvojne pomoči pripravlja Odbor za razvojno pomoč pri Organizaciji za gospodarsko sodelovanje za razvoj, katerega članica je tudi Slovenija.

Načelo 3

Pri izpolnjevanju dolžnosti zaščititi morajo države:

- a) uveljaviti zakone, katerih cilj oziroma učinek je, da od gospodarskih subjektov zahtevajo spoštovanje človekovih pravic, ter občasno ocenjevati primernost takih zakonov in odpraviti morebitne ugotovljene vrzeli;***
- b) zagotoviti, da drugi zakoni in politike, ki urejajo ustanavljanje in tekoče poslovanje gospodarskih subjektov, npr. korporacijsko pravo, gospodarskih subjektov ne ovirajo, temveč jim omogočajo spoštovanje človekovih pravic;***
- c) seznanjati gospodarske subjekte, na kakšen način lahko zagotavljajo spoštovanje človekovih pravic v celotnem poslovnem procesu;***
- d) spodbujati in – kjer je primerno – zahtevati, da gospodarski subjekti obveščajo javnost, kako obravnavajo učinke svojih dejavnosti na človekove pravice.***

Načelo 3a

Uveljavitev zakonov, katerih cilj oziroma učinek je, da od gospodarskih subjektov zahtevajo spoštovanje človekovih pravic, ter občasno ocenjevanje primernosti takšnih zakonov in odprava morebitnih ugotovljenih vrzeli.

Vlada RS skozi različne usmeritve in dejavnosti potrjuje svojo zavezanost za zagotavljanje spoštovanja človekovih pravic v gospodarskih procesih.

Prekarno delo: Zaradi negativnih učinkov, ki jih ima prekarno delo tako za posameznike kot za družbo, je Ministrstvo za delo, družino, socialne razmere in enake možnosti RS uvedlo systemske aktivnosti, ki dopolnjujejo določila Zakona o delovnih razmerjih²¹. V tem okviru je pripravilo dokument *Za dostojno delo*²² (2016), ki določa ukrepe, katerih cilj je zmanjšati segmentacijo na trgu dela, zaposlenim v atipičnih oblikah dela zagotoviti večji obseg pravne in socialne varnosti ter spodbuditi delodajalce k zaposlitvam za nedoločen čas. Glede tega vsebuje zakon več določil,

²¹ Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 21/13, 78/13 – popr., 47/15 – ZZSDT, 33/16 – PZ-F, 52/16 in 15/17 – odl. US);

²² *Za dostojno delo*; Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS; 2016; dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/dpd/21_03_2016_Dostojno_delo_final.pdf.

med njimi tudi tisto, ki v skladu s predpisi Evropske unije (Direktiva Sveta o okvirnem sporazumu o delu za določen čas)²³ in določili Konvencije Mednarodne organizacije dela št. 175 o delu s krajšim delovnim časom²⁴, določa, da tako pogodba o zaposlitvi za določen čas kot pogodba o zaposlitvi za delo s krajšim delovnim časom delavcem zagotavljata celoten obseg delovnoppravnega varstva. Z vidika pravne, ekonomske in socialne varnosti so agencijski delavci zakonsko izenačeni z delavci, zaposlenimi neposredno pri končnem uporabniku. Poleg tega je zagotavljanje dela delavcev drugim uporabnikom po zakonu omejeno z več pogoji, ki se nanašajo na agencijo za zagotavljanje dela, delavca in uporabnika.

Trpinčenje na delovnem mestu (mobing): Delodajalec je po Zakonu o delovnih razmerjih dolžan zagotavljati tako delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen spolnemu in drugemu nadlegovanju ali trpinčenju, verbalnemu, neverbalnemu in fizičnemu, na strani delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev. Zato mora delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali pred trpinčenjem na delovnem mestu. Zakon o delovnih razmerjih predvideva globe za primere kršitev navedenih obveznosti delodajalca. Poleg uvedbe postopka o prekršku pa ima inšpektor za delo na voljo tudi druge ukrepe na podlagi Zakona o inšpekciji dela²⁵ in Zakona o inšpekcijskem nadzoru²⁶, s katerimi odredi dosledno izvajanje predpisov iz pristojnosti Inšpektorata Republike Slovenije za delo (IRSD). V primeru kršitve prepovedi trpinčenja na delovnem mestu ima delavec pravico do sodnega varstva in odškodnine. Država tudi izvaja projekte in kampanje za preprečevanje trpinčenja in izboljšanje delovnega okolja.

Enake možnosti žensk in moških: Slovenska zakonodaja prepoveduje neposredno in posredno diskriminacijo ter določa obveznost zagotavljanja enake obravnave ne glede na spol. Vsebuje tudi pozitivne, zaščitne in druge ukrepe s področja enakosti spolov. Ti mdr. vsebujejo dolžnost delodajalca, da – razen v upravičenih primerih – ne omejuje dostopa do prostih mest glede na spol, da od kandidata ne zahteva podatkov oziroma ne pogojuje zaposlitev z družinskim oziroma zakonskim stanom, nosečnostjo, oziroma načrtovanje družine. Prav tako je delodajalec dolžan za enako delo in za delo enake vrednosti izplačati enako plačilo vsem delavcem, ne glede na spol. IRSD ima pri ugotovljenih kršitvah delodajalca možnost, da uvede postopek o prekršku na podlagi

²³ Direktiva Sveta 1999/70/ES z dne 28. 6. 1999 o okvirnem sporazumu o delu za določen čas, sklenjenem med ETUC, UNICE in CEEP (UL L št. 175 z dne 10. 7. 1999, str. 43).

²⁴ Konvencija o delu s krajšim delovnim časom (Konvencija ILO št. 175) (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 4/2001 z dne 16. 2. 2001).

²⁵ Zakon o inšpekciji dela (Uradni list RS, št. 19/14 in 55/17).

²⁶ Zakon o inšpekcijskem nadzoru (Uradni list RS, št. 43/07 – uradno prečiščeno besedilo in 40/14).

kazenskih določb Zakona o delovnih razmerjih in Zakona o varstvu pred diskriminacijo²⁷ ali ukrepa na podlagi določb Zakona o inšpekciji dela in Zakona o inšpekcijskem nadzoru.

Delo in zaposlovanje invalidov: Varstvo invalidov pred diskriminacijo določa zakonodaja, ki vsebuje tudi pozitivne, zaščitne in druge ukrepe za osebe z invalidnostjo. Omejitve pri delu zaradi zmanjšane ali omejene delovne zmožnosti dodatno postavljajo invalida v slabši položaj pri vključevanju na trg delovne sile. Zaradi omejitev potrebuje ustrezne prilagoditve delovnega mesta in delovnega okolja. Zato si Republika Slovenija prizadeva zagotavljati ukrepe, ki bodo invalidom omogočali večjo zaposljivost z različnimi programi in usposabljanjem. Pri tem je pomembno seznanjanje delodajalcev z možnostjo prilagoditve delovnega okolja in delovnega mesta, kakor tudi spodbujanje invalidov k dejavnemu iskanju zaposlitve. Posebno pozornost v skladu z Evropsko strategijo o invalidnosti za obdobje 2010–2020²⁸ in Svetovnim akcijskim programom za mladino²⁹ namenjamo ukrepom za učinkovit razvoj možnosti in priložnosti zaposlovanja mladih invalidov.

Varnost in zdravje na delovnem mestu: Slovenska zakonodaja, ki ureja področje varnosti in zdravja pri delu, je del evropskega pravnega reda in sledi konvencijam Mednarodne organizacije za delo. Zakonodajo smo že nadgradili z obveznostjo delodajalcev, da načrtujejo in izvajajo promocijo zdravja na delovnem mestu. Programi promocije zdravja na delovnem mestu se v Sloveniji dopolnjujejo z ukrepi za zagotovitev varnosti in zdravja delavcev ter drugih oseb, ki so prisotne v delovnem procesu.

Delodajalec je v skladu z Zakonom o varnosti in zdravju pri delu³⁰ dolžan zagotoviti varnost in zdravje delavcev pri delu, izdelati in sprejeti izjavo o varnosti z oceno tveganja v pisni obliki, sprejeti ukrepe za preprečevanje, odpravljanje in obvladovanje primerov nasilja, trpinčenja, nadlegovanja in drugih oblik psihosocialnega tveganja na delovnih mestih, načrtovati in izvajati promocijo zdravja na delovnem mestu, načrtovati promocijo zdravja na delovnem mestu v izjavi o varnosti z oceno tveganja. Zakon o varnosti in zdravju pri delu predvideva sankcije za delodajalce, ki kršijo obveznosti iz zakona. Ministrstvo za zdravje RS je marca 2015 sprejelo Smernice za promocijo

²⁷ Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg).

²⁸ Evropska strategija o invalidnosti za obdobje 2010–2020: obnovljena zaveza za Evropo brez ovir; Evropska komisija; 2010; dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A52010DC0636>.

²⁹ Svetovni akcijski program za mladino (*World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond*); OZN; 1995, revidiran 2017; dostopno na (v angleškem jeziku): <https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay2010.pdf>.

³⁰ Zakon o varnosti in zdravju pri delu (Uradni list RS, št. 43/11 z dne 3. 6. 2011).

zdravja na delovnem mestu³¹, ki podajajo temeljna načela za načrtovanje in izvajanje promocije zdravja na delovnem mestu. Vsak delodajalec mora temeljna načela promocije zdravja na delovnem mestu prilagoditi svoji organizaciji in okoliščinam.

Pravice potrošnikov: Pravice potrošnikov so v Sloveniji zakonsko urejene v skladu z evropskimi direktivami, s katerim se harmonizira pravila, ki izvirajo iz pogodbenih in zunajpogodbenih razmerij med ponudniki blaga in storitev na trgu ter potrošniki.³² Poleg tega so pravice potrošnikov vključene v številne vertikalne področne predpise, med katerimi so v ospredju naslednja področja: področje finančnih storitev, pri katerih je treba zagotavljati načelo preglednosti in obveščenosti, področje varnosti proizvodov (živilskih in neživilskih) in storitev, na katerem je pomembno upoštevanje načela previdnosti, področje storitev splošnega pomena (voda, telekomunikacije, energija), pri katerih je treba zagotavljati dostopnost potrošnikov do teh storitev. Varstvo potrošnikov pa sega tudi na področje varovanja okolja, kjer je v ospredju pravica potrošnikov do zdravega okolja in trajnostna potrošnja.

Trgovina z ljudmi z namenom izkoriščanja prisilnega dela: Republika Slovenija se je v boj proti trgovini z ljudmi aktivno vključila leta 2002 z imenovanjem Nacionalnega koordinatorja za to področje in ustanovitvijo Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi. Vlada Republike Slovenije je aprila 2017 sprejela Akcijski načrt za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2017–2018³³, ki vključuje aktivnosti za ozaveščanje gospodarskega sektorja ter za učinkovitejše odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj trgovine z ljudmi z namenom prisilnega dela oz. delovnega izkoriščanja.

Načrtovani ukrepi:

Prekarno delo: Za zagotavljanje kakovostnih delovnih mest, ki zaposlenim nudijo ustrezno raven pravne, ekonomske in socialne varnosti, in s tem nadaljnje odprave segmentacije na trgu dela, bo Slovenija udeležila štiri sklope ukrepov, ki so predvideni v dokumentu Za dostojno delo:

³¹ Smernice za promocijo zdravja na delovnem mestu; Ministrstvo za zdravje; 2015; dostopno na:

http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/javno_zdravje_2015/promocija_zdravja_na_del_mestu/Smernice_promocija_zdravja_na_delovnem_mestu-marec_2015.pdf.

³² Zakon o varstvu potrošnikov (Uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 114/06 – ZUE, 126/07, 86/09, 78/11, 38/14, 19/15, 55/17 – ZKoliT in 31/18), Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami (Uradni list RS, št. 53/07 z dne 15. 6. 2007).

³³ Akcijski načrt za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2017–2018; Vlada Republike Slovenije; 2017; dostopno na: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/THB/TZL2015/Akcijski_Nacrt_2017_-_2018.pdf.

- povečanje učinkovitosti nadzora nad uporabo atipičnih oblik dela z izboljšanjem pravne podlage za izvajanje nadzora in pravnega okvira – po potrebi tudi v smeri povečanja materialnih in kadrovskih virov za delovanje pristojnih inšpekcijskih služb – ter zagotovitev sankcij, ki bodo sorazmerne s predvideno pridobljeno materialno koristjo,
- dvig ravni zagotavljanja informacij tako za delavce kot delodajalce zunaj obstoječih institucionalnih okvirjev,
- odprava vzrokov za uporabo atipičnih oblik dela (med drugim poenotenje osnov in prispevnih stopenj za plačilo prispevkov za socialna zavarovanja za vse dohodke iz dela za vse oblike dela),
- prilagoditev sistemov socialne varnosti tako, da bodo zagotavljali maksimalno možno socialno varnost tudi zaposlenim v atipičnih oblikah dela.

Konkretni ukrepi bodo sprejeti po ustaljenem zakonodajnem postopku in ob sodelovanju socialnih partnerjev.

Trpinčenje na delovnem mestu (mobing): Inšpektorat Republike Slovenije za delo bo v okviru Operativnega programa za izvajanje evropske kohezijske politike³⁴ izvedel šestletni projekt (začetek v letu 2017), imenovan Odpravimo konflikte na delovnem mestu. Cilj projekta je okrepitev svetovalne in posredovalne vloge Inšpektorata Republike Slovenije za delo, in sicer s promocijo izvajanja in spodbujanja uporabe instituta posredovanja inšpektorjev za delo v sporih med delavci in delodajalci ter z dvigom ravni ozaveščenosti delodajalcev glede zagotavljanja dostojnega dela zaposlenih, pomena urejenosti delovnih razmerij ter zagotavljanja varnega in zdravega delovnega okolja. Namen projekta je prispevati k razbremenitvi inšpektorjev za delo, k preprečevanju novih delovnih sporov in k hitrejši razrešitvi obstoječih ter posledično k izboljšanju delovnega okolja oziroma delovanja trga dela, kar bo v korist tako delodajalcem kot zaposlenim.

Enake možnosti žensk in moških: Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020³⁵ na področju boja proti diskriminaciji zaradi spola pri delu določa naslednji cilj: boljše informiranje o pravicah in nadzor nad izvajanjem določb o prepovedi diskriminacije pri zaposlovanju in delu ter prepovedi

³⁴ Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020; Vlada Republike Slovenije; 2014; dostopno na: http://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/kljucni-dokumenti/op_slo_web.pdf.

³⁵ Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (Uradni list RS, št. 84/15 z dne 6. 11. 2015).

spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu. Za njegovo doseglo sta predvidena dva ukrepa, in sicer:

- dejavnosti za boljše informiranje in ozaveščanje o pravicah, ki se nanašajo na prepoved diskriminacije, spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu,
- okrepljen inšpekcijski nadzor nad izvajanjem določb, ki urejajo prepoved diskriminacije pri zaposlovanju in delu, in nad izvajanjem določb v zvezi z varovanjem dostojanstva delavcev pri delu. Inšpektorat Republike Slovenije za delo nudi strokovno pomoč delavcem in delodajalcem o vprašanjih, ki zadevajo zagotavljanje enakih možnosti delavcem in kandidatom za zaposlitev³⁶. Delodajalce in delavce o tej problematiki ozavešča tudi na delavnicah, ki jih v okviru projekta Odpravimo konflikte na delovnem mestu (Ozaveščanje o možnosti posredovanja v sporu med delavcem in delodajalcem ter svetovanje delodajalcem) izvajajo zaposleni pri projektu po vsej državi.

Delo in zaposlovanje invalidov: Na področju dela in zaposlovanja invalidov so prednostne naloge:

- zagotovitev sistema podpore delodajalcem, ki zaposlujejo invalide: spodbujanje pridržanih javnih naročil, kombiniranje zaposlitveno-izobraževalnih programov in začasnega zaposlovanja; vzpostavljanje programov izobraževanja, ozaveščanja in obveščanja za delodajalce; omogočanje brezplačnih storitev strokovnega svetovanja delodajalcem in invalidom pri usposabljanju in zaposlovanju invalidov, spodbujanje prilagoditev delovnih mest in podpornega zaposlovanja ter zagotavljanje podpornih storitev za invalide z odločbo o podporni zaposlitvi;
- izboljšanje zaposljivosti zaposlenih invalidov; zagotavljanje podpore pri razvijanju poklicne kariere zaposlenega invalida ter zagotavljanju ustreznih tehničnih pripomočkov in prilagoditev delovnih mest za vse invalide; spodbujanje usposabljanja in zaposlovanja invalidov v organih državne uprave, priprava programa za spodbujanje delodajalcev za ohranjanje delovnih mest in novo zaposlovanje invalidov, ki izgubijo delo v postopku odpovedi pogodbe o zaposlitvi;
- zagotavljanje mreže strokovne podpore za izvajanje zaposlitvene rehabilitacije: izboljšanje razmerja med številom brezposelnih invalidov in številom rehabilitacijskih svetovalcev v območnih službah zavoda za zaposlovanje;

³⁶ V smislu 4. člena Zakona o inšpekciji dela.

zagotovitev mreže izvajalcev storitev zaposlitvene rehabilitacije, zmanjšanje čakalnih vrst za vključitev v storitve; spodbujanje razvoja mreže delodajalcev za izvajanje usposabljanja, dodatno izobraževanje in usposabljanje vseh strokovnih delavcev, vključevanje invalidskih/nevladnih organizacij v sistem podpornih storitev v okviru podpornega zaposlovanja.

Varnost in zdravje pri delu: V skladu z Resolucijo o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja«³⁷ ter za zagotavljanje varnega in spodbudnega delovnega okolja bo Ministrstvo za zdravje RS ovrednotilo sedanjo prakso izvajanja medicine dela, prometa in športa, njenega financiranja ter umeščenosti v sistem zdravstvenega varstva in na tej podlagi sprejelo ustrezne prilagoditve, vključno s sistemom za ugotavljanje poklicnih bolezni. Vzpostavilo bo mehanizem za izmenjavo dobrih praks in izkušenj pri izvajanju promocije zdravja na delovnem mestu. Posebno pozornost bomo posvetili prenovi ureditve na področju poklicnih bolezni.

V naslednjih desetih letih bo Ministrstvo za zdravje RS zagotovilo strokovno podporo za izvajanje krepitve zdravja v šolskem in delovnem okolju ter v lokalnih skupnostih. O pomenu zdravja in zdravem načinu življenja bo ozavestilo in opolnomočilo posameznika in vse ključne institucije, ki lahko s svojim ukrepanjem in aktivnostmi prispevajo k izboljšanju zdravja prebivalstva in zmanjševanju neenakosti v zdravju. Zagotovili bodo vrednotenje programov za krepitev zdravja, ki se izvajajo v teh okoljih, še posebej tistih, ki jih izvajajo nevladne organizacije. Posebna pozornost bo namenjena povečevanju zmogljivosti za delo z ranljivimi skupinami ter krepitvi partnerstev z lokalnimi skupnostmi, nevladnimi organizacijami, delovnimi organizacijami, vzgojno-izobraževalnimi organizacijami in socialnim varstvom.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS je pripravilo Resolucijo o nacionalnem programu varnosti in zdravja pri delu za obdobje 2018–2027³⁸. Njen namen je ustvariti in vzdrževati tako delovno okolje, ki bo ohranjalo zdravje delavcev v vsej delovni dobi, da bodo lahko delali dlje in jim bo opravljeno delo v osebno zadovoljstvo.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS bo še naprej ozaveščalo delodajalce in delavce na področju varnosti in zdravja pri delu na

³⁷ Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016–2025 »Skupaj za družbo zdravja« (Uradni list RS, št. 25/16 z dne 6. 4. 2016).

³⁸ Resolucija o nacionalnem programu varnosti in zdravja pri delu 2018–2027 (Uradni list RS, št. 23/18 z dne 6. 4. 2018).

seminarjih, delavnicah in pri drugih relevantnih aktivnostih. Inšpektorat Republike Slovenije za delo bo v okviru projekta Odpravimo konflikte na delovnem mestu (Ozaveščanje o možnosti posredovanja v sporu med delavcem in delodajalcem ter svetovanje delodajalcem) ozaveščal in usposabljal (predvsem) delodajalce v zvezi z obveznostmi in odgovornostmi glede zagotavljanja varnosti in zdravja pri delu na delavnicah, predavanjih, konferencah in seminarjih, ki potekajo po vsej Sloveniji. Cilj projekta je dvigniti ozaveščenost delodajalcev glede obveznosti, ki jih imajo pri zagotavljanju varnosti in zdravja pri delu, ter pripomoči k preprečevanju negativnih posledic neustreznih praks na pojavnost konfliktov v delovnem okolju in na zdravje delavcev.

Pravice potrošnikov: V podporo bolj učinkovitemu čezmejnemu uveljavljanju pravic potrošnikov na Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo RS deluje Evropski potrošniški center, ki potrošnikom svetuje in jim nudi individualno pomoč pri reševanju pritožb zoper ponudnike iz drugih držav članic Evropske unije, Islandije in Norveške ter izvaja različne aktivnosti za ozaveščanje o pravicah potrošnikov.

Trgovina z ljudmi z namenom izkoriščanja prisilnega dela: Slovenija bo izvajala preventivne ukrepe in krepila sposobnost odkrivanja in pregona kršiteljev in storilcev kaznivih dejanj trgovine z ljudmi z namenom prisilnega dela oz. delovnega izkoriščanja.

Nacionalni koordinator za boj proti trgovini z ljudmi bo v sodelovanju z drugimi pristojnimi agencijami in v sodelovanju z zainteresiranimi partnerji iz zasebnega sektorja izvajal dejavnosti za ozaveščanje podjetij in delodajalcev o prisilnem delu za zmanjševanje povpraševanja po storitvah žrtev trgovine z ljudmi. Z nadgradnjo in promocijo spletnega priročnika Preprečite prikrito prisilno delo³⁹, ki je orodje za prepoznavanje in obvladovanje tveganja morebitne povezanosti podjetja s prisilnim delom in delovnim izkoriščanjem, bomo seznanjali ključne subjekte slovenskega gospodarstva, predvsem v panogah kjer je to tveganje povečano. Priročnik bomo promovirali tudi v kontekstu družbene odgovornosti podjetij.

Policija bo pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj trgovine z ljudmi posebno pozornost posvečala preiskavam, ki se nanašajo na sume izvrševanja kaznivih dejanj zoper delovno razmerje in socialno varnost. Pri tem bo policija v sodelovanju s pristojnimi državnimi organi načrtovala in izvajala aktivnosti glede identifikacije morebitnih žrtev prisilnega dela. Aktivnosti bodo načrtovane in izvedene usklajeno z aktivnostmi pristojnih državnih organov na področju preprečevanja zaposlovanja in

³⁹ Preprečite prikrito prisilno delo; Vlada republike Slovenije; 2016; dostopno na: http://www.vlada.si teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/prirocnik_z_a podjetja_in_delodajalce/.

dela na črno (Finančni urad Republike Slovenije in Inšpektorat Republike Slovenije za delo) v vseh gospodarskih panogah.

Policija bo v sodelovanju z drugimi pristojnimi državnimi organi sprejela proaktivni pristop in okrepila terenske aktivnosti za identificiranje potencialnih žrtev trgovine z ljudmi (prisilno delo, prisilno beračenje itd.).

Načelo 3.c

Seznanjanje gospodarskih subjektov, na kakšen način lahko zagotavljajo spoštovanje človekovih pravic v celotnem poslovnem procesu.

Načelo 3.d

Spodbujanje in – kjer je primerno – zahtevanje, da gospodarski subjekti obveščajo javnost, na kakšen način obravnavajo učinke svojih dejavnosti na človekove pravice.

Okolje: Slovenija ima z ustavo določeno pravico do zdravega življenjskega okolja⁴⁰ ter z zakonom določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti, ki ščitijo človekove pravice v skladu z ustreznim varovanjem in ohranjanjem okolja. V Zakonu o varstvu okolja⁴¹ so opredeljena temeljna načela, ki na eni strani skrbijo za varovanje človekovih pravic in na drugi strani omejujejo človekove posege v okolje in naravo za varstvo in ohranjanje okolja tudi za naslednje generacije.

Tako glede varstva narave kot zagotavljanja kakovostnega delovnega okolja je pomembna dolgoročna strateška usmeritev Slovenije v zeleno gospodarstvo. Z zelenim gospodarstvom se povezuje več konceptov (zelena rast, krožno gospodarstvo, industrijska simbioza, učinkovita raba virov, trajnostni razvoj). Vlada Republike Slovenije je oktobra 2015 sprejela Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo⁴², ki določa okvir za hitrejši in bolj osredotočen prehod v zeleno gospodarstvo ter daje

⁴⁰ 72. člen Ustave RS.

⁴¹ Zakon o varstvu okolja (Uradni list RS, št. 39/06 – uradno prečiščeno besedilo, 49/06 – ZMetD, 66/06 – odl. US, 33/07 – ZPNačrt, 57/08 – ZFO-1A, 70/08, 108/09, 108/09 – ZPNačrt-A, 48/12, 57/12, 92/13, 56/15, 102/15, 30/16, 61/17 – GZ in 21/18 – ZNOrg).

⁴² Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo; Vlada Republike Slovenije; 2015; dostopno na: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2016/zeleno/opzg_akcijski_nacrt_in_nacrt_aktivnosti.pdf.

podlago za vzpostavitev procesa in prožen okvir za nadgrajevanje in načrtovanje nadaljnjih aktivnosti v dialogu z deležniki.

V okviru okoljske regulative, ki potrošnikom daje zanesljive informacije o okoljski kakovosti izdelkov oz. njihovem vplivu na okolje, je tudi okoljsko označevanje, s katerim se organizacije prostovoljno odločijo za usklajitev z vnaprej določenimi procesi ali merljivimi cilji, ki jih določijo preveritelji. V okviru okoljskega označevanja je uveljavljen pristop življenjskega kroga izdelka, ki zagotavlja, da se izdelki proizvedejo, uporabljajo in odlagajo na trajnosten in okolju prijazen način. Slovenija bo v okviru priprave politik in ukrepov za prestrukturiranje v krožno gospodarstvo spodbujala prakso okoljskega označevanja, predvsem takega, ki temelji na preverjenih in neodvisnih kriterijih.

Slovenija uporablja tudi ekonomske instrumente okoljske politike, npr. okoljske dajatve za spodbujanje zmanjševanja obremenitev okolja z uporabo načela »povzročitelj plača«. Okoljski davki, ki se plačujejo zaradi onesnaževanja okolja, so: davki na energijo, promet, onesnaževanje in rabo virov.

Nefinančno poročanje: Slovenija je sprejela novo zakonsko ureditev, katere cilj je povečanje preglednosti nekaterih družb ter izboljšanje ustreznosti, skladnosti in primerljivosti nefinančnih informacij, z boljšo preglednostjo povečanje raznolikosti v upravnih, poslovnih in nadzornih organih družb, povečanje odgovornosti in uspešnosti družb ter s tem učinkovitosti enotnega trga ter izboljšanje korporativnega upravljanja v družbah.

V skladu z Direktivo 2014/95/EU⁴³, ki zahteva od nekaterih velikih podjetij, da razkrijejo ustrezne nefinančne informacije, da bi vlagateljem in drugim zainteresiranim stranem ponudile popolnejšo sliko o razvoju, uspešnosti, položaju in vplivu njihove dejavnosti na okolje in družbo, je Slovenija aprila 2017 v svoj pravni red vnesla obveznost za nefinančno poročanje velikih gospodarskih subjektov⁴⁴. Prav tako je za oblikovanje transparentnega, učinkovitega in razumljivega sistema upravljanja, ki vzbuja zaupanje vlagateljev, zaposlenih in tudi širše javnosti v sistem korporativnega upravljanja, razširila krog družb, ki morajo v svoje poslovno poročilo vključiti izjavo o upravljanju družb.⁴⁵

⁴³ Direktiva 2014/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. 10. 2014 o spremembi Direktive 2013/34/EU glede razkritja nefinančnih informacij in informacij o raznolikosti nekaterih velikih podjetij in skupin (UL L 330 z dne 15. 11. 2014, str. 1) z vsemi nadaljnjimi spremembami.

⁴⁴ 11. člen Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (Uradni list RS, št. 15/17 z dne 31. 3. 2017).

⁴⁵ 24. člen Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah (UL RS št. 15/17).

Smernice OECD: Slovenija je v skladu z Deklaracijo OECD o mednarodnih naložbah in večnacionalnih družbah in Smernicami OECD za večnacionalne družbe zavezana načelom in standardom za odgovorno poslovno ravnanje. Za spodbujanje odgovornega ravnanja podjetij ima slovenska Nacionalna kontaktna točka OECD (NKT Slovenija), ki je bila ustanovljena pri Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo RS, naslednje naloge: aktivna promocija Smernic OECD za večnacionalne družbe, seznanjanje podjetij in širše javnosti z vsebino Smernic OECD za večnacionalne družbe, vodenje mediacijskih in spravnih postopkov na podlagi prejetih pritožb kršitev Smernic OECD za večnacionalne družbe, spremljanje dela domačih večnacionalnih družb in tujih večnacionalnih družb v Sloveniji, v okviru pristojnosti sodelovanje z nosilnimi institucijami pri promociji načel družbene odgovornosti podjetij in letno poročanje Odboru OECD za investicije in redne konzultacije v okviru OECD.

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo RS zagotavlja tehnično podporo delovanju OECD NKT Slovenija, finančna sredstva za delovanje in izvajanje promocijskih aktivnosti ter potrebne kadre za delovanje OECD NKT Slovenija.

Skrbni pregled človekovih pravic: Za zagotavljanje človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih in v skladu s Smernicami OZN Vlada Republike Slovenije gospodarskim subjektom v Republiki Sloveniji s tem akcijskim načrtom priporoča, da izvajajo skrbni pregled človekovih pravic v celotnem poslovnem procesu. Prav tako jim priporoča, da poročilo o skrbnem pregledu vključijo v poslovno poročilo oziroma, če ga imajo, v trajnostno poročilo. Za vodilo pri pripravi skrbnega pregleda ta načrt v prilogi vsebuje Smernice za pripravo skrbnega pregleda človekovih pravic v gospodarstvu.

Načrtovani ukrepi:

Okolje: V skladu z Okvirnim programom za prehod v zeleno gospodarstvo⁴⁶ se bo Vlada Republike Slovenije osredotočala na nadaljnje aktivnosti za razvoj in povezovanje politik za zeleno gospodarstvo. Pri tem se bo prvenstveno osredotočala na naslednja področja: trajnostno upravljanje z viri, zelena rast gospodarstva, spodbujanje zaposlovanja na zelenih delovnih mestih in usposabljanje oseb na trgu dela za potrebe zelenega gospodarstva, spodbujanje povpraševanja po zelenih izdelkih in storitvah, zeleno javno naročanje, zelena proračunska reforma, trajnostni urbani razvoj, dejavnosti javnega sektorja, ki so lahko zgled, izobraževanje in usposabljanje za zeleno gospodarstvo ter zelene prakse v kmetijstvu.

⁴⁶ Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo – OPZG z Akcijskim načrtom izvajanja OPZG (ANi OPZG) in Načrtom aktivnosti ministrstev in vladnih služb (NAMVS) 2015–2016.

Nefinančno poročanje: V skladu z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah⁴⁷, ki je v slovenski pravni red prenesla Direktivo 2014/95/EU, morajo velike družbe, ki so subjekti javnega interesa in katerih povprečno število zaposlenih je večje od 500, v svoje poslovno poročilo vključiti izjavo o nefinančnem poslovanju, v kateri bodo navedene pomembne informacije o okoljskih in družbenih učinkih poslovanja družbe. Izjava, ki se objavi v okviru letnega poročila (lahko pa tudi kot posebno poročilo), mora vsebovati informacije najmanj o okoljskih, socialnih in kadrovskih zadevah, spoštovanju človekovih pravic ter zadevah v zvezi z bojem proti korupciji in podkupovanju. Obveznost poročanja velja tudi za velike družbe, ki so zavezane k pripravi konsolidiranega letnega poročila in katerih število zaposlenih na konsolidirani ravni je večje od 500.

Poleg navedenega morajo vse družbe, ki so zavezane k reviziji, v poslovnem poročilu predstaviti politiko raznolikosti zastopanja v organih vodenja ali nadzora (spolna, starostna, izobrazbena raznolikost). Raznolikost sposobnosti in stališč članov organov vodenja ali nadzora omogoča boljše razumevanje poslovanja družb, večjo odprtost za inovativne zamisli, preprečevanje podobnih stališč idr. Z omenjeno določbo se želi posredno doseči, da bi raznolikost odborov prispevala k uspešnejšemu upravljanju družb. Spremljanje in nadzor nad izvajanjem navedenih zakonskih določb bo izvajalo Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo RS.

Ministrstvo za okolje in prostor RS ter drugi relevantni resorji bodo v okviru priprav politike in ukrepov za prestrukturiranje v krožno gospodarstvo aktivno spodbujali uporabo prostovoljnih instrumentov za okoljsko označevanje na ravni Evropske unije, kot sta npr. Evropski znak za okolje (Ecolabel – t. i. marjetica) in EMAS (Sistem okoljskega vodenja organizacij)⁴⁸. Pri tem bodo uporabljali ciljano strokovno podporo in pomoč podjetjem oz. organizacijam s finančnimi spodbudami in tudi širše s promocijo trajnostne proizvodnje in potrošnje.

Smernice OECD: Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo RS bo izvajalo dejavnosti za promocijo in seznanjanje podjetij in širše javnosti z vsebino Smernic OECD za večnacionalne družbe, ki so bile v letu 2016 prevedene v slovenščino.

Skrbni pregled človekovih pravic: Vlada Republike Slovenije se bo zavzemala za razvoj in promocijo izvajanja skrbnega pregleda človekovih pravic v poslovanju ter promovirala svoja priporočila za njegovo izvajanje pri gospodarskih subjektih, in sicer s posebnim poudarkom na tistih v državni lasti ali solastništvu.

⁴⁷ 11. člen Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o gospodarskih družbah.

⁴⁸ Shema EMAS (ECO – *Management and Audit Scheme* – sistem okoljskega ravnanja in presojanja) je namenjena ocenjevanju in izboljševanju učinkov ravnanja z okoljem v organizacijah ter informiranju javnosti o teh učinkih.

V okviru spremljanja izvajanja Nacionalnega akcijskega načrta Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu bo Vlada Republike Slovenije nadaljevala z dialogom z gospodarstvom, sindikati, nevladnimi organizacijami in drugimi partnerji glede načina izvajanja skrbnega pregleda v praksi ter oblikovanja mehanizmov in orodij za uresničevanje skrbnega pregleda.

V podporo izvajanju skrbnega pregleda človekovih pravic bo preučila možnosti za izvajanje projektov, namenjenih seznanjanju podjetij z vsebino in metodologijo skrbnega pregleda, kakor tudi za svetovanje pri pripravi takih pregledov.

Načelo 4

Države morajo sprejeti dodatne ukrepe za varstvo pred kršitvami človekovih pravic na strani gospodarskih subjektov, ki so v lasti oziroma pod nadzorom države ali ki so deležni znatne podpore oziroma storitev od državnih agencij, kot so izvozne kreditne agencije ter agencije za zavarovanje in jamstvo investicij. Med te ukrepe lahko po potrebi sodi tudi zahteva po dolžni skrbi za človekove pravice.

Za Slovenijo kot članico OECD veljajo priporočila OECD, da pred sprejemom odločitev o uradno podprtih izvoznih kreditih uporabi skupna načela za obravnavo okoljskih in socialnih zahtev glede izvoza kapitala, blaga in storitev na določene lokacije.⁴⁹ Cilj teh priporočil je spodbujanje skladnosti politik držav članic OECD glede uradno podprtih izvoznih kreditov na področju okolja, podnebnih sprememb, socialnih in človekovih pravic, obveznosti spoštovanja relevantnih mednarodnih sporazumov in konvencij ter prispevka k trajnostnemu razvoju.

Eno glavnih načel delovanja Slovenske izvozne in razvojne banke (SID banka)⁵⁰ je načelo uravnovešenega in trajnostnega razvoja, ki se nanaša na ekonomski, okoljski in socialni razvoj. Upošteva predvsem celovit in dolgoročen ter etičen pogled pri izvajanju spodbujevalnih nalog finančnega značaja ter zahteva njihovo uporabo pri vseh finančnih poslih, storitvah in dejavnostih. SID banka sledi konceptu odgovornega

⁴⁹ *OECD Common Approaches for officially supported export credits and Environment and Social due diligence.*

⁵⁰ SID banka je specializirana banka z javnim pooblastilom za izvajanje spodbujevalnih in razvojnih nalog ter storitev na področjih mednarodne trgovine, gospodarskega in razvojnega sodelovanja, podjetniških, inovacijsko-raziskovalnih in izobraževalnih dejavnosti, ekologije in energetike ter izgradnje infrastrukture in na drugih področjih, pomembnih za razvoj Republike Slovenije.

posojanja in izvoja za področje zavarovanja izvoznih kreditov tudi politiko OECD trajnostnega financiranja (*sustainable lending*)⁵¹.

Načelo 5

Države morajo izvajati ustrezen nadzor, da bodo zadostile svojim mednarodnim pravnim obveznostim glede človekovih pravic, ko sklepajo pogodbe z gospodarskimi subjekti ali sprejemajo zakonodajo za to področje, in pri tem poskrbeti za storitve, ki lahko vplivajo na uživanje človekovih pravic.

Eden od načinov, s katerim Slovenija spodbuja spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu na mednarodni ravni, je tudi mednarodno razvojno sodelovanje.

Mednarodno razvojno sodelovanje Republike Slovenije ima za cilj krepitev človekovih pravic v državah v razvoju ter uvršča dobro upravljanje in krepitev pravne države s poudarkom na spoštovanju človekovih pravic in zagotavljanju enakih možnosti med horizontalna oziroma multisektorska področja delovanja. Slovenija pripravlja nov normativni in strateški okvir mednarodnega razvojnega sodelovanja, s katerim bo okrepila odgovorno vključevanje podjetij in razvojnih učinkov njihovega delovanja ter podporo razvoju zasebnega sektorja v državah v razvoju. Slovenija bo pri vzpostavitvi smernic v okviru nove strategije o mednarodnem razvojnem sodelovanju tudi na bilateralni ravni upoštevala določila učinkovitosti pomoči, pristop, ki temelji na človekovih pravicah, ter drugih mednarodno priznanih standardih in usmeritvah sodelovanja z zasebnim sektorjem, vključno s Smernicami OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu ter Globalnim dogovorom Združenih narodov za podjetja⁵². Med merili za financiranje in sofinanciranje programov in projektov so po novem tudi izkazana družbena odgovornost gospodarskih družb, spoštovanje pristopa, ki temelji na človekovih pravicah, ter krepitev enakosti spolov in krepitev moči žensk. Posebno pozornost bo Ministrstvo za zunanje zadeve RS v prihodnje namenjalo uresničevanju skladnosti politik za razvoj v Sloveniji, torej zagotavljanju, da politike in zakonodaja, ki jih sprejema Republika Slovenija, ne škodijo državam v razvoju.

⁵¹ Oddelek za skladnost je v SID banki zadolžen za spremljanje (morebitnih) prijav/kršitev tako zaposlenih kot deležnikov SID banke, zaključke izvedenih preiskav s predlogi ukrepov pa redno predstavlja tako na upravi SID banke kot nadzornem svetu SID banke.

⁵² *United Nations Global Compact.*

Načelo 6

Države morajo v svojih poslovnih odnosih z gospodarskimi subjekti spodbujati spoštovanje človekovih pravic.

Država vstopa v poslovne odnose z gospodarskimi subjekti tudi z javnimi naročili. Javna naročila lahko zato predstavljajo eno od pomembnih orodij za doseganje in uresničevanje ciljev sekundarnih politik, kot so okoljske, socialne in trajnostne. V tej luči tudi Zakon o javnem naročanju, ki je začel veljati 1. 4. 2016 in sledi zakonodaji Evropske unije na tem področju⁵³ poseben in znatnejši poudarek namenja vidikom socialne in okoljske politike.

Zakon med temeljna načela javnega naročanja vključuje horizontalno socialno klavzulo, ki od gospodarskih subjektov pri izvajanju javnih naročil terja upoštevanje obveznosti iz veljavnega socialnega, delovnega in okoljskega prava Evropske unije, predpisov držav članic, kolektivnih pogodb in mednarodnega prava.

Spodbujanje človekovih pravic in družbeno odgovornost gospodarskih subjektov pa v skladu zakonom javni naročnik zasleduje tudi z opredelitvijo posameznih razlogov za izključitev in pogojev za sodelovanje, pa tudi socialnih meril za oddajo javnega naročila že v okviru samega postopka javnega naročanja, kot tudi z različnimi pogodbenimi pogoji oziroma določili, ki so ključni za izvedbeno fazo javnega naročila. Z novelo Zakona o javnem naročanju (ZJN-3A)⁵⁴, ki se je začela uporabljati 1. 11. 2018, se je dosedanja socialna klavzula, ki so jo morale vsebovati vse javnonaročniške pogodbe, nadomestila z razveznim pogojem, ki se uresniči, če je naročnik seznanjen, da je sodišče s pravnomočno odločitvijo ugotovilo kršitev delovne, okoljske ali socialne zakonodaje s strani izvajalca pogodbe o izvedbi javnega naročila ali njegovega podizvajalca ali če je naročnik seznanjen, da je pristojni državni organ pri izvajalcu pogodbe ali njegovem podizvajalcu v času izvajanja pogodbe ugotovil najmanj dve kršitvi v zvezi s plačilom za delo, delovnim časom, počitki, opravljanjem dela na podlagi pogodb civilnega prava kljub obstoju elementov delovnega razmerja ali v zvezi z zaposlovanjem na črno in za kateri mu je bila s pravnomočno odločitvijo ali več

⁵³ Direktiva 2014/24/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. 2. 2014 o javnem naročanju in razveljavitvi Direktive 2004/18/ES (UL L št. 94 z dne 28. 3. 2014 str. 65) z vsemi nadaljnjimi spremembami in Direktiva 2014/25/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. februarja 2014 o javnem naročanju naročnikov, ki opravljajo dejavnosti v vodnem, energetskem in prometnem sektorju ter sektorju poštnih storitev, ter o razveljavitvi Direktive 2004/17/ES (UL L št. 94 z dne 28. 3. 2014, str. 243) z vsemi nadaljnjimi spremembami.

⁵⁴ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o javnem naročanju (Uradni list RS, št. 14/18 z dne 2.3. 2018).

pravnomočnimi odločitvami izrečena globa za prekršek. Poleg razširjenega nabora prekrškov s področja delovne zakonodaje v okviru enega od obveznih razlogov za izključitev, se z novelo ZJN-3A za 82 delovno intenzivnih storitev, ki predstavljajo podporne aktivnosti za naročnike in za katere je pogodba o izvedbi javnega naročila sklenjena z veljavnostjo najmanj enega leta, uvaja obvezno periodično polletno preverjanje obveznih razlogov za izključitev ter hkrati določa tudi posledice v primeru ugotovljenih kršitev. V zvezi z omenjenimi storitvami se izrecno določa tudi, da jih mora naročnik naročati upoštevaje socialno odgovorno javno naročanje z vključitvijo meril, ki se nanašajo na socialne vidike. Socialno vključevanje se spodbuja tudi z možnostjo izvedbe pridržanih javnih naročil, pri katerih lahko naročnik pravico do sodelovanja v postopkih oddaje javnega naročila pridrži za določene gospodarske subjekte, npr. za invalidska podjetja in zaposlitvene centre ter socialna podjetja, ki zaposlujejo prikrajšane delavce. Posebna pozornost se posveča tudi podizvajalski verigi pri javnem naročanju, katere transparentnost mora zagotoviti glavni izvajalec.

Poleg socialnih vidikov se z Zakonom o javnem naročanju omogoča tudi boljše vključevanje okoljskih vidikov v postopke javnega naročanja, spodbudo za t. i. zeleno javno naročanje pa predstavlja tudi prenovljena Uredba o zelenem javnem naročanju⁵⁵, ki je začela veljati 1. 1. 2018. V Sloveniji je zeleno javno naročanje obvezno sicer že od leta 2011 dalje, na podlagi nove zasnove uredbe, ki določa za katere predmete je zeleno javno naročanje obvezno, katere okoljske vidike naj naročniki upoštevajo pri oddaji javnih naročil ter cilje, ki jih mora v vsakem postopku javnega naročanja doseči naročnik, pa se pričakuje, da bo zeleno javno naročanje poenostavljeno, ureditev pa bo omogočala prilagoditev zahtev naročila okoliščinam posameznega primera in spodbujala raznoliko prakso in inovacije. Za lažje doseganje opredeljenih ciljev iz prenovljene uredbe so bili pripravljeni tudi primeri okoljskih zahtev in meril, ki imajo vlogo priporočil in s katerimi si naročniki lahko pomagajo pri tem, kako naj dosežejo z uredbo predpisane cilje.

Upoštevaje naravo storitveno intenzivnih dejavnosti in prakso njihovega izvajanja, zlasti povečano tveganje za nespoštovanje socialnih pravic zaposlenih, so v sodelovanju s stanovskimi interesnimi združenji za boj proti socialnemu dampingu v pripravi dvoje smernice, in sicer:

- Smernice za javno naročanje storitev varovanja,
- Smernice za javno naročanje storitev čiščenja.

Te naj bi naročnikom dale usmeritve, kako v postopku javnega naročanja vključevati in meriti kakovost in hkrati upoštevati socialne vidike.

⁵⁵ Uredba o zelenem javnem naročanju (Uradni list RS, št. 51/17 z dne 19. 9. 2017).

Država spodbuja spoštovanje človekovih pravic v gospodarskih dejavnostih tudi z mednarodnim razvojnim sodelovanjem. Novi Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije⁵⁶ predvideva razširitev nabora izvajalcev tudi na pravne osebe javnega in zasebnega prava ali samostojne podjetnike⁵⁷.

Načrtovani ukrepi:

Za doseg ciljev, ki so opredeljeni v 4., 5. in 6. temeljnem načelu Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu, bo Vlada Republike Slovenije izvedla naslednje aktivnosti:

SID banka bo pri svojem delovanju tudi v prihodnje spoštovala načela, po katerih deluje, vključno z načelom uravnovešenega in trajnostnega razvoja, ki se nanaša na ekonomski, okoljski in socialni razvoj, ter sledila dobri praksi uporabe teh načel v primerljivih institucijah v Evropski uniji. Slovenija bo spodbujala doseganje ciljev delovnopравnih, socialnih in okoljskih politik tudi z instrumentom javnega naročanja ter si prizadevala za pospešitev in učinkovito izvajanje normativnih določil v praksi. S tem namenom bo izvajala dejavnosti za ozaveščanje in usposabljanje o vključevanju socialnih in okoljskih vidikov v javno naročanje in tudi v prihodnje zagotavljala enotno kontaktno točko, t. i. Helpdesk, ki bo naročnikom in gospodarskim subjektom, ki sodelujejo ali so zainteresirani za sodelovanje v postopkih javnega naročanja, na voljo za strokovno pomoč glede relevantnih vprašanj s področja javnega naročanja. Enotna kontaktna točka za pomoč uporabnikom je bila vzpostavljena in deluje v okviru Ministrstva za javno upravo RS, Direktorata za javno naročanje, od 15. 9. 2016.

Slovenija bo ureditev na področju zelenega javnega naročanja tudi v prihodnje posodabljala ter jo prilagajala tehnološkemu napredku in razmeram na trgu.

⁵⁶ Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 30/18 z dne 26. 4. 2018).

⁵⁷ *Primer:* V Javnem razpisu za izvajanje projektov s področja mednarodnega razvojnega sodelovanja v državah Zahodnega Balkana, Vzhodne Evrope, Podsaharske Afrike in Bližnjega vzhoda v obdobju od 2017 do 2019 so prijavitelji dolžni upoštevati tudi pristop, ki temelji na spoštovanju človekovih pravic. Projekti morajo v vseh fazah (načrtovanje, izvedba in poročanje) vključevati pristop, temelječ na spoštovanju človekovih pravic. Prijavitelj morajo konkretno opisati, kako projekt spoštuje ta pristop. Pri poročanju morajo prijavitelji pojasniti, katere aktivnosti bodo pozitivno vplivale na spoštovanje človekovih pravic na daljši rok – tudi po zaključku projekta.

Slovenija bo med merili za financiranje in sofinanciranje programov ali projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja upoštevala: spoštovanje družbene odgovornosti gospodarskih družb, spoštovanje pristopa, ki temelji na človekovih pravicah, ter krepitev enakosti spolov in krepitev moči žensk. Prav tako morajo o tem, kako upoštevajo pristop, ki temelji na človekovih pravicah, poročati izvajalske ustanove, s katerimi Ministrstvo za zunanje zadeve RS sklepa neposredne pogodbe o mednarodni razvojni pomoči.

Načelo 7

Prizadevanje držav, da gospodarski subjekti, ki delujejo na območjih spopadov, ne kršijo človekovih pravic.

Trenutno Slovenija na območjih spopadov izvaja le humanitarno pomoč v obliki donacij mednarodnim organizacijam. Zavzemamo se za upoštevanje humanitarnih načel in mednarodnega humanitarnega prava pri vseh akterjih v konfliktih, tudi pri gospodarskih subjektih.

Načelo 8

Države morajo zagotoviti, da se vladni resorji, agencije in druge državne ustanove, ki oblikujejo poslovne prakse, zavedajo državnih obveznosti glede človekovih pravic in jih upoštevajo pri opravljanju svojih nalog, vključno s tem, da jim priskrbijo potrebne informacije, izobraževanje in podporo.

Za promocijo Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu je Ministrstvo za zunanje zadeve RS v partnerstvu z Gospodarsko zbornico Slovenije decembra 2013 organiziralo nacionalni forum o podjetništvu in človekovih pravicah, na katerem so sodelovali predstavniki relevantnih ministrstev, državnega zbora, gospodarstva, sindikatov, nevladnih organizacij in akademske sfere. Eden od zaključkov foruma je bil, da Slovenija potrebuje nacionalni načrt za promocijo človekovih pravic v gospodarstvu, ki mora biti oblikovan v večdeležniškem procesu.

Na področju enakosti žensk in moških Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS izvaja usposabljanja državnih uslužbenk in uslužbencev, zlasti koordinatoric in koordinatorjev za enake možnosti žensk in moških, za vključevanje

vidika enakosti žensk in moških v področne politike. Enak pristop ima ministrstvo na področju integracije načela enakosti spolov v politike in ukrepe na lokalni ravni, kjer je mdr. pripravilo smernice za pripravo akcijskih načrtov za enake možnosti žensk in moških v lokalnih skupnostih.

Načrtovane dejavnosti/usmeritve:

Promocija Nacionalnega akcijskega načrta bo potekala tako znotraj ministrstev kot v odnosu do drugih deležnikov. Pri tem bo vladni sektor sodeloval z gospodarstvom, sindikati, nevladnimi organizacijami in drugimi deležniki. Pozornost bo posvečena tudi informiranju in ozaveščanju diplomatske mreže o Smernicah OZN in Nacionalnem akcijskem načrtu.

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS bo še naprej izvajalo redna usposabljanja koordinatoric in koordinatorjev za enake možnosti v ministrstvih in lokalnih skupnostih na temo enakosti žensk in moških.

Načelo 9

Države morajo ohraniti dovolj maneverskega prostora v domači politiki, da lahko ravna v skladu s svojimi obveznostmi glede človekovih pravic, ko sledijo svojim gospodarskim ciljem v povezavi z drugimi državami ali gospodarskimi subjekti, na primer pri investicijskih sporazumih ali pogodbah.

Področje skupne trgovinske politike je v izključni pristojnosti Evropske unije, katere članica je Slovenija, zato sama ne sklepa preferencialnih trgovinskih sporazumov z drugimi državami. Novejši trgovinski sporazumi vsebujejo določbe o trajnostnem razvoju, kjer se od podpisnic zahteva spoštovanje delavskih pravic s pristopom k posameznim konvencijam ILO, varovanje okolja in upoštevanje določb smernic OECD za večnacionalna podjetja. Evropska unija pozna tudi t. i. klavzulo o človekovih pravicah, demokraciji in vladavini prava⁵⁸, ki je lahko tudi sestavni del trgovinskih sporazumov.

Slovenija z uradno razvojno pomočjo proaktivno spodbuja gospodarske in socialne človekove pravice v partnerskih državah. Uradno razvojno pomoč usmerja tudi preko Centra za mednarodno razvojno sodelovanje in Organizacije Združenih narodov za

⁵⁸ Sprejeta v okviru Skupnega pristopa iz leta 2009.

industrijski razvoj. V skladu z zakonskimi in strateškimi usmeritvami se sodelovanje osredotoča na nepridobitne dejavnosti, v izgradnjo javne infrastrukture in podporo razvoju zasebnega sektorja. Podpora partnerskim državam pri razvoju poslovnega okolja, upravljanju z migracijami, vključevanju v vrednostne verige (pravična trgovina), poklicnem izobraževanju, krepitevi moči žensk na trgu dela in pri krepitevi njihovih podjetniških potencialov so oblike zagotavljanja gospodarskih in socialnih človekovih pravic, ki jih Slovenija podpira z uradno razvojno pomočjo. V okviru mednarodnega razvojnega sodelovanja so pomembna presečna tema migracije, pri njenem obravnavanju pa je potrebno sodelovanje vseh deležnikov, državnih organov, nevladnega sektorja in gospodarstva, da bi lahko zagotovili ustrezno integracijo in zaposlovanje migrantov.

Usmeritev razvojnega sodelovanja v zagotavljanje človekovih pravic se posredno izraža tudi v podpori boju proti trgovini z ljudmi (kjer Slovenija sodeluje z nevladnimi organizacijami), boju proti korupciji in odgovornemu upravljanju z javnimi financami (kjer sodeluje predvsem prek mednarodne organizacije *Centre for Excellence in Finance*), pomoči partnerskim državam pri zagotavljanju pravice do čistega okolja in zagotavljanju pitne vode.

Načrtovane dejavnosti/usmeritve:

Ministrstvo za zunanje zadeve RS bo nadaljevalo z aktivnostmi ozaveščanja slovenskega gospodarstva za delovanje v kontekstu Agende 2030 za trajnostni razvoj, tudi z organiziranjem ciljnih delavnic. V okviru medresorskega delovnega telesa za mednarodno razvojno sodelovanje bo potekal dialog tudi o vplivu gospodarske politike Republike Slovenije na države v razvoju in strateških usmeritvah razvojnega sodelovanja, vključno z zagotavljanjem človekovih pravic.

Načelo 10

Kot članice multilateralnih ustanov za področje gospodarstva si morajo države prizadevati:

a) za zagotavljanje, da te ustanove ne omejujejo možnosti držav članic za izpolnjevanje njihovih dolžnosti glede varstva človekovih pravic in ne ovirajo gospodarskih subjektov pri njihovem spoštovanju;

b) za spodbujanje teh ustanov, da se v okviru svojih nalog in pristojnosti zavzemajo za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu, in da če so za to zaprosene, pomagajo državam pri izpolnjevanju njihove dolžnosti varovanja pred

kršitvami človekovih pravic na strani gospodarskih subjektov, vključno s tehnično pomočjo, krepitvijo zmogljivosti in ozaveščanjem;

c) za spodbujanje enotnega razumevanja in mednarodnega sodelovanja pri obvladovanju izzivov na področju gospodarstva in človekovih pravic, pri čemer morajo izhajati iz teh smernic.

Slovenija se v okviru multilateralnih institucij, katerih članica je, zavzema za spodbujanje trajnostnega razvoja, družbene odgovornosti in spoštovanje človekovih pravic.

Temeljne usmeritve:

V okviru OZN bo Slovenija še naprej podpirala delo Delovne skupine za podjetništvo in človekove pravice ter se zavzemala za promocijo in implementacijo Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu. Zato bo tudi v prihodnje dejavno sodelovala na letnem Forumu OZN za podjetništvo in človekove pravice, ki predstavlja pomembno platformo za izmenjavo dobrih praks in ozaveščanje glede uresničevanja Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu.

Slovenija v okviru Evropske unije podpira pristop do okoljskih in socialnih vprašanj in se bo še naprej zavzemala za razvoj mikro, malih in srednje velikih podjetij kot nosilcev trajnostnega razvoja. Prav tako se bo zavzemala za izmenjavo izkušenj in dobrih praks na področju podjetništva in človekovih pravic.

Slovenija bo skozi svoje delovanje v odborih Skupine Svetovne banke podpirala učinkovito uresničevanje Okoljskega in socialnega okvira, katerega sestavni del je okoljska in socialna politika, ki vsebuje deset standardov s tega področja, te pa mora osebje institucije pri pripravi projektov obvezno upoštevati. Med drugim ti standardi vsebujejo tudi podporo Skupine Svetovne banke uresničevanju človekovih pravic. Konstituenca EDS-10 Skupine Svetovne banke, v katero sodi tudi Slovenija, je naklonjena vključevanju človekovih pravic in se zavzema za učinkovitost mehanizma neodvisnega inšpekcijskega panela kot zaščitnega mehanizma, ki na podlagi pritožb ugotavlja, ali investicijski projekt glede na obvezne standarde povzroča škodo na področju človekovih pravic.

Spodbujanje trajnostnega razvoja, zlasti zaščita in izboljšanje biotske raznovrstnosti, boj proti podnebnim spremembam in spoštovanje človekovih pravic, so ključni elementi

posojilne politike Evropske investicijske banke (EIB). Krovni dokument, Izjava EIB o okoljskih in socialnih načelih in standardih⁵⁹, določa okvir politike za varstvo okolja in blaginjo ljudi. Politike, načela in standardi so operativno prevedeni v Okoljski in socialni priročnik⁶⁰.

Kot delničarka EIB bo Slovenija še naprej podpirala ključne elemente njene posojilne politike, usmerjene v zagotavljanje trajnostnega razvoja, vključno s spoštovanjem človekovih pravic.

Slovenija v celoti podpira delovanje Razvojne banke Sveta Evrope, kjer morajo vsi projekti zadostiti kriteriju za spoštovanje političnih in socialnih ciljev Sveta Evrope in bi se v primeru ugotovljenih kršitev človekovih pravic zavzemala, da posojilo za tovrsten projekt ne bi bilo potrjeno. Slovenija bo pri obravnavi strategij in projektov Evropske banke za obnovo in razvoj, v kateri sodelujejo njeni predstavniki v Odboru direktorjev, še naprej aktivno sodelovala v skladu s temeljnimi usmeritvami EBRD za spoštovanje človekovih pravic.

V okviru Mednarodnega denarnega sklada bo Slovenija tudi v prihodnje podpirala delovanje in aktivnosti, ki prispevajo k ustvarjanju gospodarskega in institucionalnega okolja, v katerem se zagotavlja spoštovanje človekovih pravic, zlasti socialnih in ekonomskih.

Za spodbujanje in varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne varnosti se z novelo Zakona o varuhu človekovih pravic⁶¹ ustanavlja tudi Center za človekove pravice, katerega predvidena naloga je tudi »dajanje splošnih informacij o vrstah in oblikah pritožb na mednarodne organe zaradi kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin«. To vključuje seznanjanje posameznikov z razpoložljivimi mednarodnimi mehanizmi za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kot so Evropsko sodišče za človekove pravice, Odbor Združenih narodov proti mučenju, Odbor Združenih narodov o otrokovih pravicah, Odbor Združenih narodov za človekove pravice, Odbor Združenih narodov za preprečevanje diskriminacije žensk ter drugi mehanizmi, ki delujejo v okviru mednarodnih oziroma regionalnih organizacij.

⁵⁹ Izjava EIB o okoljskih in socialnih načelih in standardih (*The EIB Statement on Environmental and Social Principles and Standards*); Evropska investicijska banka; 2009; dostopno na: https://www.sid.si/sites/www.sid.si/files/documents/informacije-za-banke/politike_eib_eib_statement_of_environmental_and_social_principles_-_neuradni_prevod.pdf.

⁶⁰ Okoljski in socialni priročnik (*Environmental and Social Handbook*); Evropska investicijska banka; 2013; dostopno na (v angleškem jeziku): http://www.eib.org/attachments/strategies/environmental_and_social_practices_handbook_en.pdf.

⁶¹ Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (Uradni list RS, št. 54/2017 z dne 29. 9. 2017).

Center oziroma Varuh bo tesneje sodeloval tudi v mednarodnih organizacijah na področju uresničevanja, spodbujanja in razvoja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, vključno v okviru Svetovne zveze nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI), Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI), Organizacije združenih narodov (npr. Svet za človekove pravice), Sveta Evrope, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) in Evropske unije.

Tudi Svet za človekove pravice, podlaga za ustanovitev katerega prav tako izhaja iz novele omenjenega zakona, prispeva h kakovostnemu sodelovanju v okviru mednarodnih multilateralnih mehanizmov, saj njegove naloge vključujejo tudi obravnavo poročil Republike Slovenije mednarodnim organizacijam glede človekovih pravic in sodelovanje pri pripravi samostojnih poročil Varuha o uresničevanju mednarodnih obveznosti Republike Slovenije na področju človekovih pravic.

VI. Dostop do pomoči

Načelo 25

Države morajo kot del svoje dolžnosti za varstvo pred kršitvami človekovih pravic, povezanih z gospodarstvom, primerno ukrepati, da s pravnimi, administrativnimi, zakonodajnimi ali drugimi ustreznimi sredstvi oškodovancem zagotovijo dostop do učinkovite pomoči, ko se take kršitve pojavijo na njihovem ozemlju in/ali na ozemlju pod njihovo pristojnostjo.

Načelo 26

Države morajo primerno ukrepati za zagotovitev učinkovitost domačih sodnih mehanizmov pri obravnavi gospodarskih kršitev človekovih pravic, vključno z načini za zmanjšanje pravnih, praktičnih in drugih pomembnih ovir, ki bi lahko preprečile dostop do pomoči.

V Sloveniji se človekove pravice in temeljne svoboščine uresničujejo neposredno na podlagi Ustave Republike Slovenije. Ustava zagotavlja sodno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter pravico do odprave posledice njihove kršitve (15. člen Ustave RS). Prav tako določa, da o pravicah in dolžnostih posameznika ter o obtožbah

proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče (23. člen Ustave RS).

Slovenska normativna ureditev zagotavlja dostop do sredstev pomoči v primeru kršitev človekovih pravic in med drugim določa institut brezplačne pravne pomoči za socialno šibkejšje. V pripravi je tudi več sprememb in dopolnitev za povečanje pravne predvidljivosti sodnega odločanja, izboljšanje položaja oškodovanca in zlasti ranljivih skupin žrtev ter upoštevanja načela sorazmernosti v še večji meri pri kaznovanju storilcev kaznivih dejanj kršitve temeljnih pravic delavcev.

Na področju temeljnih procesnih predpisov je bila v letu 2017 izvedena temeljita prenova predpisov, ki urejajo zasebnopravno uveljavljanje sodnega varstva v primeru kršitve človekovih pravic⁶². Eden izmed ciljev spremenjene ureditve je posamezniku omogočiti učinkovitejše varstvo njegovih pravic (tudi v primeru kršitve človekovih pravic) in sicer primarno s pomočjo institutov, ki omogočajo poenotenje sodne prakse in s tem povečanje pravne predvidljivosti sodnega odločanja ter posledično pravne varnosti in zaupanja v pravo.

Na kazenskopravnem področju procesna vprašanja ureja Zakon o kazenskem postopku⁶³, ki ureja tudi pravice oškodovancev v kazenskem postopku. Glavni namen kazenskega postopka je namreč javnopravni in se nanaša na pregon storilcev kaznivih dejanj (in posledično sankcioniranje ter generalno in specialno prevencijo), zaradi česar je na zakonski ravni vloga oškodovanca večinoma podrejena vlogi državnega tožilca, odvisna pa je tudi od narave konkretnega kaznivega dejanja. Oškodovanec ima sicer med kazenskim postopkom kar nekaj procesnih pravic.

Kazenski zakonik⁶⁴ določa temeljne institute kazenskega materialnega prava in opredelitve kaznivih dejanj, kamor sodijo tudi dejanja, ki pomenijo kršitve oziroma posege v človekove pravice. Z vidika spoštovanja človekovih pravic v gospodarstvu je pomembno določilo zakonika, ki opredeljuje, da se kazenska odgovornost zoper pravno osebo lahko uveljavi za kaznivo dejanje, ki ga storilec stori v imenu, na račun ali v korist pravne osebe, hkrati pa kazenska odgovornost pravne osebe ne izključuje odgovornosti fizičnih oseb kot storilcev, napeljevalcev in pomagačev pri tem kaznivem

⁶² V letu 2017 je bila sprejeta obsežna novela Zakona o pravdnem postopku (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravdnem postopku (Uradni list RS, št. 10/17 z dne 27. 2. 2017)).

⁶³ Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14, 8/16 – odl. US, 64/16 – odl. US, 65/16 – odl. US in 66/17 – ORZKP153,154 – ORZKP153,154).

⁶⁴ Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/17).

dejanju. Z novelo Kazenskega zakonika⁶⁵, ki je začel veljati 2. 7. 2017, je bilo med drugim sprejeto, da za storitev kaznivega dejanja kršitve temeljnih pravic delavcev ni več zahtevan direktni naklep, pač pa zadostuje eventualni, predvidene kazni pa so zvišane.

Z vidika zagotavljanja dostopa do sodnega varstva za socialno šibkejše stranke je pomemben institut brezplačne pravne pomoči, ki ga opredeljuje Zakon o brezplačni pravni pomoči⁶⁶.

Sodno preverjanje oziroma sodno varstvo v zvezi z upravnimi akti in dejanji javne uprave je zagotovljeno z Zakonom o upravnem sporu⁶⁷. Sodni nadzor nad upravnimi akti in dejanji javne uprave, ki ga opravljajo neodvisna sodišča, v osnovi zagotavlja načelo pravne države in se izvaja zaradi omejitve samovoljnega in arbitrarnega ravnanje nosilcev oblasti (zagotavljanje načela delitve oblasti).

Varstvo pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, sodno varstvo te pravice in pravično zadoščenje v primerih njene kršitve zagotavlja Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja⁶⁸. Stranke v sodnem postopku, udeleženci po zakonu, ki ureja nepravdni postopek, in oškodovanci v kazenskem postopku imajo pravico, da o njihovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njim pred sodiščem odloča sodišče brez nepotrebnega odlašanja. Zato jim zakon daje pravico do naslednjih pravnih sredstev, v zvezi s katerimi predpisuje tudi postopek in delovanje sodišča:

- pritožba s predlogom za pospešitev obravnavanja zadeve (tako imenovana nadzorstvena pritožba),
- predlog za določitev roka (tako imenovani rokovni predlog),
- zahteva za pravično zadoščenje.

V delovnem razmerju je delavcu zagotovljeno neposredno pravno varstvo pri zahtevah za ugotovitev nezakovitosti odpovedi pogodbe o zaposlitvi, drugih načinov prenehanja veljavnosti pogodbe o zaposlitvi ali odločitev o disciplinski odgovornosti delavca. Tudi

⁶⁵ Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (Uradni list RS, št. 27/2017 z dne 2. 6. 2017).

⁶⁶ Zakon o brezplačni pravni pomoči (Uradni list RS, št. 96/04 – uradno prečiščeno besedilo, 23/08, 15/14 – odl. US in 19/15.)

⁶⁷ Zakon o upravnem sporu (Uradni list RS, št. 105/06, 107/09 – odl. US, 62/10, 98/11 – odl. US, 109/12 in 10/17 – ZPP-E).

⁶⁸ Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (Uradni list RS, št. 67/12 – uradno prečiščeno besedilo).

denarne terjatve iz delovnega razmerja lahko delavec uveljavlja neposredno pred pristojnim delovnim sodiščem⁶⁹. Pri trpinčenju ali diskriminaciji ima delavec pravico do sodnega varstva, ki jo uveljavlja s tožbo pred pristojnim delovnim sodiščem, obrne se lahko tudi na Inšpektorat Republike Slovenije za delo (IRSD). Če inšpektor za delo na podlagi prijave oziroma inšpekcijskega pregleda ugotovi kršitev prepovedi trpinčenja, lahko delodajalcu izreče ustrezen ukrep oziroma sankcijo za prekršek⁷⁰.

S prenovo procesnih predpisov in vpeljavo institutov, ki omogočajo poenotenje sodne prakse in s tem povečanje pravne predvidljivosti sodnega odločanja ter posledično pravne varnosti in zaupanja v pravo, je z začetkom uporabe Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravnem postopku⁷¹ omogočeno učinkovitejše pravno varstvo pravic posameznikov.

Z vidika kršitev temeljnih pravic zaposlenih, ki jih v pretežni meri storijo delodajalci, je pomemben Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika s spremenjenim 196. členom Kazenskega zakonika, ki določa kaznivo dejanje kršitve temeljnih pravic delavcev. V skladu z uveljavljenimi spremembami bo do določene mere olajšan pregon osumljencev v zvezi s tem kaznivim dejanjem, hkrati pa je v spremenjenem opisu kaznivega dejanja bolj upoštevano načelo sorazmernosti, saj sta v predpisanih kaznih bolj upoštevana obseg in intenzivnost kršitev.

Načrtovani ukrepi:

Glede položaja oškodovanca v kazenskem postopku bo treba ponovno predlagati ustrezne spremembe in dopolnitve Zakona o kazenskem postopku, ki bodo v slovenski pravni red prenesle določbe Direktive 2012/29/EU⁷² Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. 10. 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj, saj Državni zbor Republike Slovenije v ponovnem glasovanju po vetu Državnega sveta Republike Slovenije ni izglasoval Predloga Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kazenskem postopku (Predlog ZKP-N), ki je med drugim vseboval tudi zaradi navedene direktive potrebne spremembe in dopolnitve.

⁶⁹ 200., 201. in 202. člen. Zakona o delovnih razmerjih.

⁷⁰ Prav tam.

⁷¹ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 10/17 z dne 27. 2. 2017).

⁷² Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. 10. 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ, (UL L 315 z dne 14. 11. 2012, str. 57 in UL L 287 z dne 31. 10. 2015, str. 87–87).

Zakon o kolektivnih tožbah⁷³ je namenjen izboljšanju dostopa do sodnega varstva in zagotovitvi uresničevanja pravic, kršenih posameznikom v primerih množičnega oškodovanja, odvracanja potencialnih kršiteljev od protipravnih ravnanj ter preprečevanja preobremenjenosti posameznih sodišč zaradi prevelikega števila vloženih samostojnih tožb v primeru množičnega oškodovanja. S predlogom zakona se določa področje uporabe in postopek s kolektivno tožbo, kolektivna poravnava kot poseben institut sporazumnega reševanja sporov v primerih množičnega oškodovanja, uveljavlja zastopniško kolektivno tožbo, ki jo bodo lahko vložile osebe zasebnega prava, katerih namen ni ustvarjanje dobička, kot dodatno obliko varstva uvaja kolektivno opustitveno tožbo ter določa register kolektivnih tožb, stroške postopka in financiranje kolektivne tožbe.

Načelo 27

Države morajo poleg sodnih mehanizmov zagotoviti učinkovite in ustrezne nesodne pritožbene mehanizme kot del celovitega državnega sistema za pomoč pri gospodarskih kršitvah človekovih pravic.

Varuh človekovih pravic: V Republiki Sloveniji ima Varuh človekovih pravic po Pariških načelih o statusu državnih institucij za človekove pravice status B. Za razširitev mandata in zagotovitev pravne podlage za pridobitev statusa A je Ministrstvo za pravosodje RS v sodelovanju z Varuhom pripravilo Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic⁷⁴, ki je bil v Državnem zboru Republike Slovenije sprejet septembra 2017. Za spodbujanje in varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter krepitev pravne varnosti se v skladu z novelo zakona znotraj Varuha ustanavljata Svet za človekove pravice kot posvetovalno telo Varuha in Center za človekove pravice. Svet, ki je začel delovati junija 2018, lahko med drugim daje tudi stališča o razvojnih politikah glede človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter na predlog Varuha obravnava širša vprašaja spodbujanja, varstva in nadzora glede človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Svet sestavljajo tako predstavniki nevladnega sektorja in stroke kot tudi državnih institucij, zato Svet prispeva h kakovosti in legitimnosti dialoga ter predlaganih rešitev pri obravnavanju posameznih vprašanj glede človekovih pravic. Center, ki bo vzpostavljen januarja 2019, bo imel splošni mandat glede promocije, informiranja, izobraževanja, usposabljanja, priprave analiz in poročil s posameznih

⁷³ Zakon o kolektivnih tožbah je bil sprejet septembra 2017 (Uradni list RS, št. 55/17 z dne 6. 10. 2017), uporabljati pa se je začel aprila 2018.

⁷⁴ Zakon o dopolnitvah Zakona o varuhu človekovih pravic (Uradni list RS, št. 54/2017 z dne 29. 9. 2017).

področij spodbujanja in varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter za organiziranje posvetovanj glede izvrševanja, spodbujanja in varstva človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Z razširitvijo mandata se sicer mandat Varuha glede obravnave pobud iz 26. člena Zakona o varuhu človekovih pravic⁷⁵ ne bo širil na zasebni sektor, vendar pa bodo predlagane spremembe zakona omogočile splošno obravnavanje vprašanj, ki se nanašajo na stanje človekovih pravic v gospodarstvu.

Zagovornik načela enakosti: Z Zakonom o varstvu pred diskriminacijo, ki je začel veljati maja 2016, je bil kot samostojen državni organ na področju varstva pred diskriminacijo ustanovljen zagovornik oziroma zagovornica načela enakosti. Zagovornik deluje kot samostojen državni organ in ima med drugim pristojnosti dajanja priporočil državnim organom, lokalnim skupnostim, nosilcem javnih pooblastil, delodajalcem, gospodarskim subjektom in drugim subjektom v zvezi z ugotovljenim položajem oseb z določeno osebno okoliščino, in sicer glede preprečevanja in odpravljanja diskriminacije ter sprejemanja posebnih in drugih ukrepov za odpravo diskriminacije. Prav tako ima pristojnosti za opravljanje nalog inšpekcijskega nadzora in zagotavljanje neodvisne pomoči diskriminiranim osebam pri uveljavljanju njihovih pravic v zvezi z varstvom pred diskriminacijo v smislu svetovanja in pravne pomoči strankam v drugih upravnih in sodnih postopkih, povezanih z diskriminacijo.

Nacionalna kontaktna točka OECD: Eden od možnih načinov za nesodno reševanje sporov je tudi prek Nacionalne kontaktne točke OECD, ki je bila ustanovljena pri Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo RS. V skladu z opisom nalog lahko Nacionalna kontaktna točka podjetjem in interesnim skupinam z mediacijo in spravnim postopkom pomaga pri reševanju praktičnih vprašanj, ki se nanašajo na kršitev Smernic OECD za večnacionalne družbe.

Alternativno reševanje sodnih sporov: V Sloveniji vsa sodišča (okrajna, okrožna, delovna in višja ter višje delovno in socialno sodišče) zagotavljajo strankam možnost reševanja sodnega spora v okviru postopka alternativnega reševanja spora, konkretno mediacije. S tem se izboljšuje dostop strank do ustreznega pravnega varstva, omogoča pravične, hitre in sporazumne rešitve sporov, strankam in sodiščem se zagotavlja časovne in finančne prihranke ter povečuje obseg prostovoljnih izvršitev sklenjenih sodnih ali izvensodnih poravnjav, in sicer v vseh sporih iz gospodarskih, delovnih, družinskih in drugih civilnopravnih razmerji v zvezi s tistimi zahtevki, s katerimi lahko stranke prosto razpolagajo in se glede njih lahko poravnajo. Izrecno izključeni so le socialni spori. Alternativno reševanje sporov je postopek, ki ne pomeni sojenja in v katerem ena ali več tretjih nevtralnih oseb sodeluje pri reševanju spora. Okrajna, okrožna, delovna in višja sodišča ter višje delovno in socialno sodišče so

⁷⁵ Zakon o varuhu človekovih pravic (Uradni list RS, št. 69/17 – uradno prečiščeno besedilo).

sprejela programe alternativnega reševanja sporov, kot dejavnosti organizirane neposredno pri sodišču in v okviru teh programov strankam omogočile uporabo mediacije.

Načrtovani ukrepi:

Varuh človekovih pravic: Slovenija z dopolnitvijo Zakona o varuhu človekovih pravic razširja mandat Varuha človekovih pravic, s čimer se omogoča nadgradnja obstoječega dela Varuha ter zagotovitev celostnega zagotavljanja neformalnega varstva človekovih pravic, tako v smislu obravnave konkretnih primerov in pobud kot tudi sistemskih nepravilnosti, posebej pa še krepitev njegove raziskovalne in izobraževalne dejavnosti. V tem kontekstu Varuh v prihodnje tudi vidi svojo pomembno vlogo na področju varovanja človekovih pravic v gospodarstvu.

zagovornik načela enakosti: V skladu z Zakonom o varstvu pred diskriminacijo je Slovenija vzpostavila delovanje instituta zagovornika načela enakosti, ki med drugim izvaja naloge dajanja priporočil delodajalcem, gospodarskim subjektom in drugim subjektom v zvezi s preprečevanjem in odpravljanjem diskriminacije, opravljanjem nalog inšpekcijskega nadzora in zagotavljanjem neodvisne pomoči v smislu svetovanja in pravne pomoči strankam v drugih upravnih in sodnih postopkih, povezanih z diskriminacijo. Zagovornik načela enakosti ima mandat za preprečevanje diskriminacije in obravnavo prijav ter pobud tudi za subjekte zasebnega sektorja.

Nacionalna kontaktna točka OECD: Za razširjanje seznanjenosti o Smernicah OECD in Nacionalni kontaktni točki bo Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo RS izvajalo dejavnosti za promocijo Smernic OECD za večnacionalne družbe. Republika Slovenija si bo prizadevala izboljšati delovanje slovenske Nacionalne kontaktne točke v skladu z Smernicami OECD.

Alternativno reševanje sodnih sporov: Sodišča skladno z določbami Zakona o alternativnem reševanju sporov⁷⁶ izvajajo programe sodišču pridružene mediacije. Ministrstvo za pravosodje RS je za promocijo programov sodišču pridružene mediacije pripravilo sklop aktivnosti, s katerimi želi povečati prepoznavnost postopka mediacije kot možnosti za reševanje sodnih sporov in dodatno informirati stranke sodnih postopkov o vseh prednostih, ki jih tovrsten način reševanja spora prinaša.

⁷⁶ Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (Uradni list RS, št. 97/09 in 40/12 – ZUJF).

Načelo 28

Države morajo preučiti načine za lajšanje dostopa do učinkovitih nedržavnih pritožbenih mehanizmov, vezanih na kršitve človekovih pravic, povezanih z gospodarstvom.

Načelo 30

Industrija, povezave interesnih skupin in druge pobude za sodelovanje, ki temeljijo na spoštovanju standardov, povezanih s človekovimi pravicami, morajo zagotoviti, da so učinkoviti pritožbeni mehanizmi dostopni.

Načelo 31

Da bi zagotovili njihovo učinkovitost, morajo biti državni in nedržavni nesodni pritožbeni mehanizmi: legitimni, dostopni, predvidljivi, pravični, transparentni, skladni s pravicami in vir trajnega učenja.

Na izvedbeni ravni morajo biti mehanizmi prav tako utemeljeni na dolžnosti in dialogu: svetovanje interesnim skupinam, ki so jim namenjeni, glede njihove zasnove in izvedbe ter osredotočanje na dialog kot sredstvo obravnavanja in reševanja pritožb.

Država zagotavlja dostop do sodnih mehanizmov in razvija nove nesodne mehanizme za olajšanje dostopa do učinkovitih pritožbenih mehanizmov, vezanih na kršitve človekovih pravic v gospodarskih dejavnosti. Pri tem stremi k izboljševanju učinkovitosti, dostopnosti, predvidljivosti in transparentnosti postopkov. Tudi v prihodnje si bo prizadevala za sodelovanje z nevladnimi organizacijami, gospodarstvom, sindikati in akademsko sfero ter spodbujala podjetja k razvoju in uporabi ustreznih pritožbenih mehanizmov za obravnavo zatrjevanih oziroma potencialnih kršitev človekovih pravic v gospodarskih procesih, tudi znotraj instituta skrbnega pregleda človekovih pravic.

VII. Uresničevanje Nacionalnega akcijskega načrta

Izvajanje Nacionalnega akcijskega načrta Republike Slovenije za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu spremlja Ministrstvo za zunanje zadeve RS v sodelovanju z drugimi ministrstvi in vladnimi službami, k sodelovanju pa lahko vabi tudi predstavnike vlade, Varuha človekovih pravic, gospodarstva, sindikatov, nevladnih organizacij in akademske sfere. V večdeležniški obliki se izvaja pregled uresničevanja zavez in daje priporočila. Prav tako se tudi spodbuja in usmerja dejavnosti za razvoj mehanizmov in orodij za uresničevanje skrbnega pregleda človekovih pravic v poslovanju.

Za uresničevanje izvajanja Nacionalnega akcijskega načrta se vsaki dve leti izvaja obdobjni pregled izvajanja. Koordinira ga Ministrstvo za zunanje zadeve RS, pri njem pa sodelujejo tudi drugi deležniki. Ministrstvo za zunanje zadeve RS o ugotovitvah pregleda poroča Vladi Republike Slovenije.

Priloga I

Smernice za izvajanje skrbnega pregleda človekovih pravic v gospodarstvu⁷⁷

I. Skrbni pregled človekovih pravic

Smernice OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu opredeljujejo skrbni pregled človekovih pravic kot proces, ki ga izvedejo gospodarski subjekti za prepoznavanje, preprečevanje in ublažitev negativnih vplivov na človekove pravice ter poročanje o načinih za zmanjšanje takih vplivov⁷⁸. Skrbni pregled vključuje oceno dejanskih in morebitnih negativnih vplivov na človekove pravice, prilagoditev ravnanja tem ugotovitvam, spremljanje odzivov in seznanjanje s tem, kako si gospodarski subjekt prizadeva zmanjšati morebitne negativne vplive. Proces je lahko različnega obsega glede na velikost gospodarskega subjekta, prisotnost tveganj za človekove pravice ter naravo in okoliščine poslovanja.

Skrbni pregled je metoda za zagotavljanje vestnega ravnanja gospodarskih subjektov v povezavi s človekovimi pravicami in okoljem. Skrbni pregled mora vsebovati ocenjevanje dejanskih in morebitnih vplivov na človekove pravice, odpravo kršitev in poročanje o ukrepih, povezanih s preprečevanjem ali obravnavanjem negativnih vplivov na človekove pravice.

Skrbni pregled človekovih pravic je stalen notranji upravljavski proces, ki ga mora odgovorno podjetje izvajati v primernem obsegu glede na svojo velikost, sektor, naravo in geografsko območje poslovanja, da lahko zagotavlja spoštovanje človekovih pravic. Dodatno se priporoča, da podjetje izvaja skrbni pregled človekovih pravic tudi pri svojih pogodbenih partnerjih ter s svojim vplivom prispeva k njihovem sprejemanju in spoštovanju.

⁷⁷ Smernice pripravil: Aleš Kranjc Kušlan, Ekvilib inštitut v sodelovanju s Sektorjem za človekove pravice Ministrstva za zunanje zadeve RS.

Viri: Smernice OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (2011), Due Diligence for Human Rights: A Risk-based Approach, Harvard University, 2009 in UN Global Compact: A Structured Process to Prioritise Supply Chain Human Rights Risks, 2015.

⁷⁸ Načela 17 do 24 Smernic OZN za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu.

Skrbni pregled človekovih pravic se uvršča v kontekst drugih skrbnih pregledov v okviru upravljanja podjetij s tveganji. Med vidike človekovih pravic, ki so jih gospodarski subjekti dolžni spoštovati, sodijo vse človekove pravice⁷⁹, vključno z zagotavljanjem nediskriminacije oziroma enake obravnave vseh oseb, enakosti spolov, varstva temeljnih delavskih pravic, prepovedi prisilnega dela in delovnega izkoriščanja, svobode združevanja in pravice do kolektivnih pogajanj. Varstvo človekovih pravic je neposredno in posredno povezano tudi z varovanjem in ohranjanjem okolja.

Pri izbiri človekovih pravic za analizo je treba identificirati tiste, pri katerih obstaja največje tveganje za kršitve, in se ne omejiti zgolj na tiste pravice, ki so medijsko najbolj izpostavljene ali so v ospredju zanimanja največjih deležnikov. Prav tako je treba narediti analizo s stališča deležnikov, ki bi jim lahko bile kršene človekove pravice, in ne samo s stališča vpliva kršitev človekovih pravic na poslovanje podjetja.

II. Skrbni pregled človekovih pravic v praksi

Izvajanje skrbnega pregleda človekovih pravic lahko strnemo v pet korakov, ki vključujejo sprejetje zaveze za spoštovanje človekovih pravic v celotnem poslovnem procesu, vzpostavitev strukture za izvajanje skrbnega pregleda v vseh notranjih in tudi zunanjih razmerjih, analizo prioritet, izvedbo skrbnega pregleda s pomočjo mehanizmov za zaznavanje in odzivanje na kršitve ter spremljanje in poročanje o skrbnem pregledu in spoštovanju človekovih pravic.

1. Zaveza za spoštovanje človekovih pravic

Vodstvo podjetja se mora izrecno zavezati k spoštovanju človekovih pravic pri svojem poslovanju in to zavezo jasno umestiti med vrednote podjetja ter jo zapisati v etične kodekse in druge ustrezne interne dokumente, ki bodo omogočili njeno operativno izvajanje. Treba je jasno opredeliti, kaj so človekove pravice in zakaj je pomembno, da podjetje zagotavlja njihovo spoštovanje. Prav tako je treba zagotoviti ustrezne vire za izvajanje skrbnega pregleda. Človekove pravice so pomemben element družbene odgovornosti podjetja in jih je kot take treba vključiti v sistem upravljanja s tveganji in vodstveni pregled.

⁷⁹ Splošno uveljavljeni seznam ključnih mednarodno priznanih človekovih pravic je v Mednarodni listini o človekovih pravicah (sestavljajo jo Splošna deklaracija človekovih pravic in glavni instrumenti, s katerimi je bila kodificirana: Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah ter Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah); obstajajo pa tudi načela glede temeljnih pravic v osmih ključnih konvencijah Mednarodne organizacije dela, ki so predstavljena v Deklaraciji Mednarodne organizacije dela o temeljnih načelih in pravicah iz dela.

2. Vzpostavitev strukture za izvedbo skrbnega pregleda

V prvi vrsti je potrebno imenovati internega skrbnika oziroma skrbnico procesa, ki mora imeti ustrezno znanje o človekovih pravicah. Podjetje se mora tudi odločiti, ali bo skrbni pregled izvedlo s svojimi notranjimi obstoječimi viri, s pomočjo zunanjih strokovnjakov ali s kombinacijo obeh pristopov. V praksi se uporabljajo vse tri opcije, podjetje lahko pri izbiri pristopa upošteva prakso, ki jo ima sicer pri upravljanju s tveganji.

3. Identifikacija relevantnih dejstev

Identifikacija relevantnih dejstev je potrebna za poslovne dejavnosti, operacije in odnose. Podjetje identificira relevantna dejstva skozi celotno verigo vrednosti, ne samo znotraj svojega poslovnega procesa, temveč tudi navzven, v razmerju do svojih pogodbenih partnerjev. To pomeni, da mora s stališča spoštovanja človekovih pravic pregledati nabavne, proizvodne in prodajne procese ter ravnanje z zaposlenimi na sedežu podjetja in v hčerinskih podjetjih, tudi zunaj matične države, dodatno pa se priporočata pregled in identifikacija relevantnih dejstev tudi pri pogodbenih partnerjih, s katerimi podjetje sodeluje. V okviru ugotavljanja relevantnih dejstev je treba identificirati potencialna in dejanska tveganja in tudi skupine, ki bi lahko bile podvržene kršenju človekovih pravic v poslovnih procesih. Treba je narediti prioriteten seznam potencialno najbolj kritičnih človekovih pravic in jih praktično povezati s poslovanjem podjetja v celotni vrednostni verigi.

Pri analizi prioritet je treba upoštevati, da lahko podjetje neposredno ne spoštuje človekovih pravic oziroma jih krši, ali pa prispeva ali (posredno) povzroča nespoštovanje oziroma kršenje človekovih pravic. V vsakem primeru mora v analizo vključiti relevantne deležnike, saj analize ne more kakovostno opraviti podjetje ali organizacija sama.

4. Izvedbena faza upravljanja s tveganji za človekove pravice

V izvedbeni fazi podjetje vzpostavi orodja in procese, s katerimi preprečuje ali zmanjšuje tveganja za nespoštovanje človekovih pravic.

To pomeni, da podjetje vzpostavi:

- mehanizem, ki lahko zazna nespoštovanje človekovih pravic,
- protokol za odzivanje v primeru, ko podjetje zazna nespoštovanje človekovih pravic,
- mehanizem, s katerim podjetje omili oziroma povrne škodo, ki je nastala posamezniku z nespoštovanjem človekovih pravic (odškodnine in povračila),

- mehanizem, s katerim podjetje spodbuja spoštovanje človekovih pravic tudi pri svojih pogodbenih partnerjih.

5. Spremljanje in poročanje o skrbnem pregledu in spoštovanju človekovih pravic

Eno osnovnih načel družbene odgovornosti je transparentnost, zato je potrebno zagotoviti, da bo podjetje o spoštovanju človekovih pravic deležnikom poročalo redno, celovito in jasno.

O spoštovanju človekovih pravic podjetje najlažje poroča v letnem poročilu ali posebnem trajnostnem poročilu oziroma poročilu o družbeni odgovornosti podjetja, v katerem poroča tudi o drugih nefinančnih kazalnikih poslovanja.

Pri načrtovanju obsega in strukture poročila so lahko v pomoč nekateri mednarodni standardi in pobude, ki vključujejo področje človekovih pravic in imajo razvite osnovne kazalnike za njihovo spremljanje, mdr.:

- direktiva EU o nefinančnem poročanju za podjetja v javnem interesu z več kot 500 zaposlenimi (prenesena v slovenski pravni red z novelo Zakona o gospodarskih družbah),
- GRI (*Global Reporting Initiative*) smernice za poročanje o trajnostnem poslovanju,
- ISO 26000 – smernice za družbeno odgovornost podjetij,
- Certifikat SA 8000,
- načela Globalne pogodbe OZN (*United Nations Global Compact*).

Podjetja lahko tudi s pristopom k nekaterim slovenskim pobudam in pridobitvijo certifikatov celostno ali delno pokrijejo področje človekovih pravic. Mednje sodijo certifikat Družini prijazno podjetje, certifikat Družbeno odgovorno podjetje, Model odličnosti EFQM Zlata NIT, Najuglednejši zaposlovalec, HORUS – Slovenska nagrada za družbeno odgovornost, certifikat Vodja za družbeno odgovornost in trajnostni razvoj ter druga orodja v podporo temu področju.

Priloga II

Viri

A Structured Process to Prioritize Supply Chain Human Rights Risks; UN Global Compact; 2015; dostopno na (v angleškem jeziku): https://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/Human_Rights_Working_Group/Supply_Chain_GPN.pdf.

Agenda 2030 za trajnostni razvoj, OZN; 2015; dostopno na: http://www.svrk.gov.si/si/delovna_podrocja/razvojno_nacrtovanje/slovenija_in_agenda_2030/.

Akcijski načrt za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2017–2018; Vlada Republike Slovenije; 2017; dostopno na: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/THB/TZL2015/Akcijski_Nacrt_2017_-_2018.pdf.

Akcijski načrt za človekove pravice in demokracijo za obdobje 2015–2019 »Ohranjanje človekovih pravic v središču programov EU«; Evropska komisija; 2015; dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex:52015JC0016>.

Deklaracija Mednarodne organizacije dela o temeljnih načelih in pravicah iz dela (*ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*); MOD; 1998 revidirana 2010; dostopno na (v angleškem jeziku): <http://www.ilo.org/declaration/thedeclaration/textdeclaration/lang--en/index.htm>.

Deklaracija OECD o mednarodnih naložbah in večnacionalnih družbah (*OECD Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises*); OECD; sprejete 1976, revidirane 1979, 1984, 1991, 2000 in 2011; dostopno na (v angleškem jeziku): <http://www.oecd.org/investment/investment-policy/oecddeclarationoninternationalinvestmentandmultinationalenterprises.htm>.

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2012/29/EU z dne 25. 10. 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ, (UL L št. 315 z dne 14. 11. 2012, str. 57 in UL L št. 287 z dne 31. 10. 2015, str. 87–87).

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2014/24/EU z dne 26. 2. 2014 o javnem naročanju in razveljavitvi Direktive 2004/18/ES (UL L št. 94 z dne 28. 3. 2014, str. 65–242) zadnjič spremenjeno z Delegirano uredbo Komisije (EU) 2017/2365 z dne 18. 12.

2017 o spremembi Direktive 2014/24/EU Evropskega parlamenta in Sveta glede mejnih vrednosti za uporabo v postopkih za oddajo naročil (UL L št. 337 z dne 19. 12. 2017, str. 19–20).

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2014/25/EU z dne 26. 2. 2014 o javnem naročanju naročnikov, ki opravljajo dejavnosti v vodnem, energetske in prometnem sektorju ter sektorju poštne storitve, ter o razveljavitvi Direktive 2004/17/ES (UL L št. 94 z dne 28. 3. 2014, str. 243–374) zadnjič spremenjeno z Delegirano uredbo Komisije (EU) 2017/2364 z dne 18. 12. 2017 o spremembi Direktive 2014/25/EU Evropskega parlamenta in Sveta glede mejnih vrednosti za uporabo v postopkih za oddajo naročil (UL L št. 337 z dne 19. 12. 2017, str. 17–18).

Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2014/95/EU z dne 22. 10. 2014 o spremembi Direktive 2013/34/EU glede razkritja nefinančnih informacij in informacij o raznolikosti nekaterih velikih podjetij in skupin (UL L 330 z dne 15. 11. 2014, str. 1) zadnjič spremenjena s Popravkom Direktive 2014/95/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2014 o spremembi Direktive 2013/34/EU glede razkritja nefinančnih informacij in informacij o raznolikosti nekaterih velikih podjetij in skupin (UL L št. 330 z dne 15. 11. 2014, str. 75).

Direktiva Sveta 1999/70/ES z dne 28. 6. 1999 o okvirnem sporazumu o delu za določen čas, sklenjenem med ETUC, UNICE in CEEP (UL L št. 175 z dne 10. 7. 1999, str. 43-48).

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 33/1994 z dne 13. 6. 1994).

Evropska strategija o invalidnosti za obdobje 2010–2020: obnovljena zaveza za Evropo brez ovir; Evropska komisija; 2010; dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/ALL/?uri=CELEX%3A52010DC0636>.

Izjava EIB o okoljskih in socialnih načelih in standardih (*The EIB Statement on Environmental and Social Principles and Standards*); Evropska investicijska banka; 2009; dostopno na: https://www.sid.si/sites/www.sid.si/files/documents/informacije-za-banke/politike_eib_eib_statement_of_environmental_and_social_principles_-_neuradni_prevod_.pdf.

Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/17).

Konvencija o delu s krajšim delovnim časom (Konvencija ILO št. 175) (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 4/2001 z dne 16. 2. 2001).

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 35/92 z dne 17. 7. 1992).

Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 35/92 z dne 17. 7. 1992).

Okoljski in socialni priročnik (*Environmental and Social Handbook*); Evropska investicijska banka; 2013; dostopno na (v angleškem jeziku): http://www.eib.org/attachments/strategies/environmental_and_social_practices_handbook_en.pdf.

Okvirni program za prehod v zeleno gospodarstvo; Vlada Republike Slovenije; 2015; dostopno na: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2016/zeleno/opzg_akcijski_nacrt_in_nacrt_aktivnosti.pdf.

Operativni program za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020; Vlada Republike Slovenije; 2014; dostopno na: http://www.eu-skladi.si/sl/dokumenti/kljucni-dokumenti/op_slo_web.pdf.

Preprečite prikrito prisilno delo; Vlada republike Slovenije; 2016; dostopno na: http://www.vlada.si teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/prirocnik_za_podjetja_in_delodajalce/.

Prioritete razvoja industrije in gospodarstva za čas naslednje finančne perspektive 2014–2020, v Slovenska industrijska politika – SIP; Vlada Republike Slovenije; 2013; dostopno na: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/SIP/SIP_-_vladni_dokument.pdf.

Resolucija o nacionalnem planu zdravstvenega varstva 2016-2025 »Skupaj za družbo zdravja« (Uradni list RS, št. 25/16 z dne 6. 4. 2016).

Resolucija o nacionalnem programu varnosti in zdravja pri delu 2018-2027 (Uradni list RS, št. 23/18 z dne 6. 4. 2018).

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (Uradni list RS, št. 84/15 z dne 6. 11. 2015).

Sklepi Sveta o podjetništvu in človekovih pravicah; Svet Evropske unije; 20. 6. 2016; dostopno na (v angleškem jeziku): <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10254-2016-INIT/en/pdf>.

Smernice Organizacije združenih narodov za spoštovanje človekovih pravic v gospodarstvu (*Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations 'Protect, Respect and Remedy' Framework*); OZN; 2011; dostopno na: http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/foto/1312/SMERNICE_OZN_za_spostovanje_clovekovih_pravic_v_gospodarstvu.pdf.

Smernice za promocijo zdravja na delovnem mestu; Ministrstvo za zdravje RS; 2015; dostopno na: http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/javno_zdravje_2015/promocija_zdravja_na_del_mestu/Smernice_promocija_zdravja_na_delovnem_mestu-marec_2015.pdf.

Splošna deklaracija človekovih pravic; OZN; (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 24/2018 z dne 13. 4. 2018).

Svetovni akcijski program za mladino (*World Programme of Action for Youth to the Year 2000 and Beyond*); OZN; 1995, revidiran 2017; dostopno na (v angleškem jeziku): <https://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay2010.pdf>.

Tripartitna deklaracija Mednarodne organizacije dela o večnacionalnih podjetjih in socialni politiki (*Tripartite Declaration of Principles concerning Multinational Enterprises and Social Policy*); MOD; 1977, revidirana 2000, 2006 in 2017; dostopna na (v angleškem jeziku): http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_ent/---multi/documents/publication/wcms_094386.pdf.

Uredba o zelenem javnem naročanju (Uradni list RS, št. 51/17 z dne 19. 9. 2017).

Ustanovna listina Organizacije združenih narodov; OZN; (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 2/2014 z dne 6. 1. 2014).

Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a).

Za dostojno delo; Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS; 2016; dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/dpd/21_03_2016_Dostojno_delo_final.pdf.

Zakon o alternativnem reševanju sodnih sporov (Uradni list RS, št. 97/09 in 40/12 – ZUJF).

Zakon o brezplačni pravni pomoči (Uradni list RS, št. 96/04 – uradno prečiščeno besedilo, 23/08, 15/14 – odl. US in 19/15.)

Zakon o delovnih razmerjih (Uradni list RS, št. 21/13, 78/13 – popr., 47/15 – ZZSDT, 33/16 – PZ-F, 52/16 in 15/17 – odl. US);

Zakon o inšpekciji dela (Uradni list RS, št. 19/14 in 55/17).

Zakon o inšpekcijskem nadzoru (Uradni list RS, št. 43/07 – uradno prečiščeno besedilo in 40/14).

Zakon o javnem naročanju (Uradni list RS, št. 91/15 in 14/18).

Zakon o kazenskem postopku (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 47/13, 87/14, 8/16 – odl. US, 64/16 – odl. US, 65/16 – odl. US in 66/17 – ORZKP153,154 – ORZKP153,154).

Zakon o kolektivnih tožbah (Uradni list RS, št. 55/17 z dne 6. 10. 2017).

Zakon o mednarodnem razvojnem sodelovanju in humanitarni pomoči Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 30/18 z dne 26. 4. 2018).

Zakon o pravdnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08 – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US in 10/17).

Zakon o upravnem sporu (Uradni list RS, št. 105/06, 107/09 – odl. US, 62/10, 98/11 – odl. US, 109/12 in 10/17 – ZPP-E).

Zakon o varnosti in zdravju pri delu (Uradni list RS, št. 43/11 z dne 3. 6. 2011).

Zakon o varstvu okolja (Uradni list RS, št. 39/06 – uradno prečiščeno besedilo, 49/06 – ZMetD, 66/06 – odl. US, 33/07 – ZPNačrt, 57/08 – ZFO-1A, 70/08, 108/09, 108/09 – ZPNačrt-A, 48/12, 57/12, 92/13, 56/15, 102/15, 30/16, 61/17 – GZ in 21/18 – ZNOrg).

Zakon o varstvu potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami (Uradni list RS, št. 53/07 z dne 15. 6. 2007).

Zakon o varstvu potrošnikov (Uradni list RS, št. 98/04 – uradno prečiščeno besedilo, 114/06 – ZUE, 126/07, 86/09, 78/11, 38/14, 19/15, 55/17 – ZKolT in 31/18).

Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (Uradni list RS, št. 67/12 – uradno prečiščeno besedilo).

Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 in 21/18 – ZNOrg).

Zakon o varuhu človekovih pravic (Uradni list RS, št. 69/17 – uradno prečiščeno besedilo).